

SİBİRYA'YA ÇİNLİ GÖÇÜ VE YENİ BİR DİASPORA OLUŞUMUNUN BAŞLANGICI

Vladimir I. DYATLOV*

For ten years, Russia has faced an interesting migration from China. This migration caused especially in the far eastern region of Russia some important consequences. The transition period from a socialist order into the capitalist one has caused drastic effects on economy, politics and social life on Russia and this huge and uncontrollable migration from PRC to Russian Federation emerged in this problematic period. This article is analyzing the consequences, reasons and effects of this migration, which caused a dramatic change in the social and economic life in the far eastern region of Russia.

Son on yıl, Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının Rusya'ya kitlesel göçüne tanık oldu. Böylece Çinli diasporanın oluşum süreci başladı. Devrim öncesindeki diaspora, Sovyet rejimi altında tamamen yok edildiğinden beri, bu oluşum Rus toplumunun etno-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının yeni unsuru olmuştur. Çinlilerin olmadığı yıllardan sonra bir Chelnoki'ler (tam anlamıyla "mekik", sayıları pazarın durumuna göre bir sarkaç gibi gidip gelen küçük perakende satıcıları), sezonluk tarım ve inşaat işçileri ve Uzak Doğu'ya, Sibiry'a ve oradan da ülkenin batısına giden öğrenci akımı başladı. Birkaç yıl içinde Çinliler, çeşitlenmiş ve etkili çalışan perakende pazarının alt yapısını, joint venture'ları, oteller ve öğrenci yurtları, seyahat acentaları ve aracı kurumlar şebekesi kurmayı başardılar.

"Sarkaç Göçmenler" uzun süreli bir yerleşim ve yerleşik bir toplumun yaratılması için hazırlık yaptılar. Binlerce Çinli Rusya'da sürekli işler kur-

* Profesör, Irkutsk Üniversitesi, Irkutsk. Avrasya Dosyası için kaleme alınan bu makale İngilizce orijinalinden Türkçeye çevrilmiştir.

Avrasya Dosyası, Rusya Özel, Kış 2001, Cilt: 6, Sayı: 4, s. 322-355.

dular, burada eğitim aldılar, evlendiler ve sürekli ikamet statüsüne sahip oldular. Bu klasik bir işçi göçüdür ve bunun öncüleri ana görevlerini çoktan tamamlamayı başarmışlardır: Rusya'da kök salmışlar, Rus ekonomisi içinde kendilerine uygun işler bulmuşlar ve anavatanlarında ulaşmaları mümkün olmayan fırsatlar elde etmişlerdir. Bunun uzun süreli bir olgu olduğunu, sürekli olup olmadığını tahmin etmek mümkündür. Zamanımızda nadiren gözlerimizin önünde ve bizim katkılarımızla bir diaspora oluşumu gelişmektedir. Burada sadece kesin bir olguyu değil, onun oluşum sürecini çalışma fırsatı da mevcuttur.

Tahminler 21. yüzyılın ortalarında Rusya'da birkaç milyon ve hatta on milyonlarca Çinlinin yaşayacağı ve Çinlilerin ülkenin en büyük ulusal azınlığı olacağı şeklinde çıkmıştır.¹ Bu tahminlere şüpheli yaklaşmak mümkündür fakat tahminlerin ortaya çıkışı için yeterli bulgular mevcuttur.

Bu tahminlerin yazarlarından tarihçi Yu. Kobishchanov ortaya koyduğu belirtilere daha olumlu yaklaşırken, G.Vitkovskaya ve Zh.Zayonchkovskaya olguya daha çok sıradan bir olgu gibi, tarafsız bir açıdan yaklaşmaktadır. Bu nedenle ortak görüşün ne olduğu konusunda bir açıklama yapmak zordur.

Çinlilerin büyük ve süratli katılımları yerli toplum üzerinde temkinli ve hatta açıkça düşmanca bir davranışa neden oldu. Paradoksal bir biçimde bu tutum SSCB ve ÇHC arasındaki ilişkiler düşmancayken değil, Rusya'nın Çin ile 21. yy.'daki stratejik ortaklık politikasının resmen belli olduğu bir dönemde ortaya çıktı. Göçmenlerin sayısı ve göçmenlerin yerli toplumun sosyoekonomik yapısının gelişimindeki kökleşmelerinin derecesi arttıkça göçmenlere karşı antipati onlarla birebir ilişkilerle birlikte arttı. 20. yüzyılın sonlarına doğru kendi kendine yeniden canlanan alışıla geldik "Sarı Tehlike" iddiasını gözlemlemekteyiz.

Rusya'daki bütün toplumsal sınıflarda Çinli göçmenlere karşı ihtiyatlı, korku dolu ve hatta saldırgan davranışların yayılması

.....
**Tahminler 21. yüzyılın
 ortalarında Rusya'da
 birkaç milyon ve hatta on
 milyonlarca Çinlinin
 yaşayacağı ve Çinlilerin
 ülkenin en büyük ulusal
 azınlığı olacağı şeklinde
 çıkmıştır.**

¹ G.Vitkovskaya and Zh.Zayonchkovskaya, "Novaya stolybinskaya politika Dal'nem Vostoke Rossi:nadezhdy i realii" (Rusya uzak Doğusunda yeni Stoypin politikası: umutlar ve gerçekler), *Perspektive Dal'nevostochnogo regiona: mezhstranovye vzaimodeistviya* (Uzak Doğu bölgesine bakış: ülkeler arası ilişkiler) (Moscow: Gendalf, 1999), 87; *Nezavisimaya Gazeta* (Moscow), 02.07.1996.

Rus toplumunun etno-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısında oluşan yeni unsurun birçok problemler, anlaşmazlıklar ve düşmanlıkla oluştuğunu doğrulamaktadır. Bu durum, Çinli göçünün ve göçmenlerin davranışlarının ülkenin ulusal güvenliğine bir meydan okuma olarak algılanmasında neden olarak gösterilmektedir. Meydan okuma henüz bir tehdit değildir. Ancak birini karar almaya zorlayan bir problemdir. Karar almaktan kaçınılmasa meydan okumakla yüzleşmenin çeşitlerinden biridir. Anlamli kararlar almak için önce meydan okumanın özünü, içeriğini ve cevap gerektiren soruların spektrumunu anlamak gereklidir.

Çinlilerin Rusya'ya etkileri ve yeni Çinli diasporanın oluşumu tarihsel bir geçmişe sahiptir. Belirli eğilimler ve aşamalar görülmekte ve pek zengin olmasa da tarihsel bir geleneğin varlığı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, problemin farklı bir açıdan; olay örgülerini, konuları ve sorunları birbirinden ayırıp ve sonra ilişkilendirerek analiz edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Bazı araştırma sonuçlarında göçmenlerin durumu (göçmenlerin konut sorunu ve bölgesel konulardaki anlaşmazlıkları, yasal ve yasadışı göç, arada sırada gelen ziyaretçilerle olan ilişkiler, sarkaç göçmenler ve daimi ikamet amacıyla olanlar), göçmen akışının yasal düzenlemesi ve hızı, göçmenlerin ekonomik gelişmeleri ve onların yerli toplumun sosyo-ekonomik yapısı içindeki rolü, kriminal duruma katkıları, yerli toplum ve yetkililerle ilişkileri ve problemin jeopolitik boyutu açıkça görülmüştür.

Bu şartlarda bizim, Rusya ve Çin'in hızlı ve bazen yıkımlara neden olan gelişimiyle oluşan güçlü, uzun süreli ve çeşitli konjoktürel faktörlerden çok karışık bir şekilde etkilenen hızlı ve dinamik bir gelişim süreci ile ticaret yaptığımızı hesaba katmamız gerekir. Bu yüzden eğer biz problem hakkında kesinlikle yeterli bir bilgiye ulaşmak istiyorsak problemi sadece dinamikler çerçevesinde düşünmemiz gerekecektir.

Süreç başladıktan sadece birkaç yıl sonra olgunun genel özellikleriyle birlikte anlamlı bir bölgesel özelliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür. Olgunun kavranışının, Moskova'da, Khabarovsk'ta, Vladivostok'ta ya da İtrusk'ta; Dışişleri Bakanlığı'nda ve İçişleri Bakanlığında (MVD); banka görevlilerinden küçük esnafa ve hatta bölge ve belediye yönetimlerinin çalışmalarına kadar her kesim tarafından farklı algılandığı görülebilir. Bu yüzden Çinlilerin etkileri makro düzeyde, hem ülkenin tamamında hem de ayrı ayrı bölgelerde incelenmelidir.

İllerdeki durumun değerlendirilmesi son derece önemlidir. Federasyonun ilgilendiği son derece karışık ve hassas sorunlar

üzerinde kendi kendilerine kararlar almaya yöneltilmiş ve mecbur bırakılmış bölgeler kendi tecrübelerini edinmektedirler. Bu tecrübeler hesaba katılmadan, bölgeler ve bu bölgelerin elitlerinin kendi düşünceleri ile bu düşüncelerini ispatlamaya yönelik isteklerini anlamadan gerçekçi ve etkili bir göç politikasının geliştirilmesi imkansızdır.

Irkutsk'daki durumun analizi problemin anlaşılması için çok özel bir örnektir. Irkutsk, bir taraftan en tipik Rus bölgelerinden biriyken diğer taraftan, tartışılan konu bağlamında son derece özel bir yerdir. Irkutsk, Doğu Sibirya'nın 600,000 nüfusu olan eski idari, kültürel ve ekonomik merkezidir. Irkutsk, bir çok geleneğini korumayı başarmıştır. Irkutsk bölgesi şimdilerde Rusya'nın doğuda endüstriyel gelişimini sürdüren son bölgesi konumundadır. Şehir, güçlü endüstriyel ve bilimsel potansiyele, gelişmiş mesleki eğitim ve yüksek eğitime, gelişmiş altyapıya, büyük mineral yataklarına ve enerji kaynaklarına sahiptir. Bütün bunlar daima iş gücü eksikliği hissetmiş olan bu bölgeyi ekonomik göç için cazip hale getirmektedir. Irkutsk hemen hemen doğu ve batı ile kuzey Rusya arasındaki bütün kara ve hava iletişiminin geçiş noktasıdır. Burası, ülke ile bağları büyük oranda iktidarca ve sosyo-kültürel faktörlerle düzenlenmiş öncelikli gelişim alanı olan Baykal Gölü'yle karşılaştırıldığında bir "sınır bölgesi" olarak ekonomik ve altyapısal entegrasyonun derecesi çok daha iyi anlaşılır.

Biz burada oldukça ilginç etnik bir durum bulduk. Bir yandan Irkutsk, nüfusun %90'ının Rus olduğu mono-etnik bir şehirken diğer taraftan da farklı ulusların ırkların ve kültürlerin üyeleri için bir yerleşim merkezidir. Burası göçmen nüfus ve yerli nüfus Buryatlar arasında uzun süredir var olan yakın ilişkinin yaratıldığı bir bölgedir. Bu yüzden Irkutsk halkı beraber yaşamaktan büyük tecrübeler edinmektedir. Bu açıdan Irkutsk halkı etnik çeşitliliği Avrupa Rusyası sakinlerinden daha iyi anlamaya yatkındır.

Öncelikle Irkutsk bölgesinin bazı dış göçlerin çekim merkezi yada bir transit yol olması doğaldır. Eski Sovyet cumhuriyetlerinden gelen Moldavyalı, Ukraynalı, Orta Asya ve Kafkasyalılar şimdi kendilerini "yakın çevrenin vatandaşları" olarak görmektedirler. Bu akımın var olmaya ve büyümeye devam edeceğini kestirmek zor değildir. Daha az sayıda fakat sürekli olarak Moğolistan'dan, Kuzey Kore'den ve Vietnam'dan göçmenler de gelmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşlarının hızla büyüyen akışı göçün durumunu ciddi bir şekilde değiştiren bir faktör haline gelmiştir. Irkutsk bölgesi Çin ile bir sınıra sahip olmadığı halde eski tarihi bağlar, ekonomik fırsatlar ve iletişim durumu bölgeyi Çinliler için önemli bir geçiş, geçici ikamet ve yerleşim noktası yapmaktadır. Buranın bir

korunma yeri olduğunu ve Çin'de meydana gelecek ve yıkımsallığı büyük boyutlara ulaşacak herhangi bir büyük değişim durumunda buraya göç akışında bir artışın olacağını söylemek mümkündür.

Günümüzde bile, Çin göçünün karakteristik özellikleri, bölgedeki rolü, ev sahipliği eden ülkenin bazı toplulukları arasındaki bıkkınlık ve korku, belirgin hale gelmiştir. Bu problemler ve korkular, "yabancılar", "seyyar satıcılar" ve "Çin yayılcılığının araçları" olarak üç konuya indirgenebilir.

Irkutsk'daki Çinlilerin varlığı birden bire gerçekleşmiş, temeli olmayan bir oluşum değildir. Eski diasporadan geride kalanların bölgede varlıkları neredeyse hissedilmemektedir. 1989 nüfus sayımına göre, 185'i Irkutsk'da olmak üzere bu bölgede 489 Çinli bulunmaktadır. O yıldan itibaren Çinliler, bu bölgedeki sayılarını büyük kitleler halinde gelerek yükseltmeye başladılar. Sayıları ve kaç kişi geldikleri sorunu karmaşık ve belirsiz bir konudur. Çinlilerin ülkeye gelmeleri o kadar güçlüydü ki, tüm vatandaşları ve özellikle yabancıları, sıkı bir denetim altında tutan Sovyet sistemi dahi felce uğramıştır. Bölgedeki **FSB** yöneticilerinden bir kişi, eski sistemi hatırlattıktan sonra konu ile ilgili endişesini şu şekilde dile getirmekteydi: "Günümüzde yabancılar, devlet kurumlarının görüş alanının dışında bulunmak-tadırlar".²

Yetkililer, tüm Rusların durumunu etkileyen bu olgu karşısında, sadece düzenlemelerle değil, göç akımının hesaplanması ile de baş etmekte zorlanmışlardır. Konu ile ilgili bilgi sahibi kişiler de bunu doğrulamışlardır. Federal Göçmen Bürosu'nun eski başkanı olan T. Regent'a göre "hiçbir devlet kurumu yasal olmayan göçmenler hakkında kesin bir kayıt buldurmamaktadır". Federal İstihbarat Teşkilatı'nın eski müdürü, S. Stepashin ise, 1994 yılında "Kaç kişi ve kim olduklarını sadece tahmini olarak bilebiliriz" demiştir.³

Irkutsk'daki yerel yönetimde yer alan kıdemli bir görevli de 1990'ların başlarında, Irkutsk bölgesinde, binlerce yabancıların vergi vermeden yaşadığını ve hiçbir resmi kurumun bu kişilerin sayısı hakkında bile bir bilgiye sahip olmadıklarını dile getirmiştir. MVD kurumlarının, yabancıların yaşadığı bölgelerde gerçekleştirdiği detaylı araştırmaların ve ekonomik faaliyetlerin incelenmesinin sonucunda yüzlerce ihlal ortaya çıkmıştır. Bu araştırmalar ile, "otellerde, tarihi geçmiş vizelerle ya da gerekli belgeleri olmadan uzun süre yasal

² Sovetskaya molodyozh (Irkutsk), 11.02.1997.

³ T.Regent, "Migratsiya v Rossi: real'nost' i politika" (Rusya'ya göç: gerçekler ve politika) in Migratsionnaya situatsiya v Rossii: sotsial'no-poiticheskiye aspekty (Rusya'da göçün durumu: sosyopolitik bakış açıları) (Moscow, 1994), 8; Nezavisimaya Gazeta, 26.05.1994

.....
: **Irkutsk'daki yerel yöne-**
: **timde yer alan kıdemli**
: **bir görevli de 1990'ların**
: **başlarında, Irkutsk**
: **bölgesinde, binlerce**
: **yabancının vergi**
: **vermeden yaşadığını ve**
: **hiçbir resmi kurumun bu**
: **kişilerin sayısı hakkında**
: **bir bilgiye sahip**
: **olmadıklarını dile**
: **getirmiştir.**
:

olmayan bir şekilde yaşama imkanlarının olduğu" da açıklığa kavuşmuştur. Bölgedeki Göçmen Bürosu'nun başkanı, 1997 yılında makalenin yazarına, bu durumun köklü bir değişikliğe uğramadığını söylemiştir. Ayrıca Aralık 1998'de, Irkutsk Belediye Başkan Yardımcısı olan Ye. Voitsekho-vich, Belediye Meclisinin temsilci-lerine yaptığı konuşmada, "Irkutsk'da tam olarak kaç yabancı-nın, özellikle kaç Çin vatandaşı-nın yaşadığını kimse kesin rakam-lar ile sunamaz" demiştir.⁴

1980'lerden 1990'lara geçerken, belirsiz olan göç akımının sayısal parametreleri günümüzde de bu özelliğini korumaktadır.

Geçen on yıl içinde en çok gündemde olan sorunlardan biri Rusya'ya göç eden Çinlilerin sayısı olmuştur. Bu sorunun gündemde olması, binlerce yabancının kontrol edilemez bir şekilde ülkeye göç etmesine, resmi otoritelerin buna duyarsız kalmasına, göç edenlerin sayısının bilinmemesine ve bu belirsizliğin rahatça telaffuz edilmesi gibi gerçekçi endişelere dayanmasının yanı sıra, çeşitli korku, mit ve spekülasyonlardan da kaynaklanmaktadır. Tahminlerin, birkaç yüz ile 3-5 milyon arasında değişen ve bu denli çelişkili rakamlar olması, bunların sadece nasıl temin edildiğinin değil, bu rakamların, çok iyi bir şekilde hesaplanmış manipülasyonların ürünü olduğunun düşünülmesine yol açmıştır.

Tartışmalar yavaş yavaş, bu konunun, tek yönlü ve aynı anda gelişen iki temel faktörün sonucu olarak ortaya çıktığını göstermiştir. Bu iki faktör, devletin daha önce içinde bulunduğu kriz ve yeni bir göç durumunun oluşumudur. Devlet tam olarak zayıflamış değildir ancak toplumdaki yeri, fonksiyonu ve kullandığı metotlar kökten bir değişime uğramaktadır.

Sovyetlerdeki kurumsal sistemle birlikte hukuk, öğretim, yazılı ve yazılı olmayan normlar sistemi ve de dış göç akışını ne kolaylıkla düzenlenmesine ne de hızlı ve etkin bir şekilde yönetilmesine izin vermektedir. SSCB'deki her yabancı, devlet kurumları tarafından sıkı bir

⁴ Vostochno-Sibirskaya Pravda (Irkutsk), 07.12.1998.

şekilde kontrol altına alınmaktadır. Az yada çok, sınırlar arası kitlesel yolculuklar ancak uygun siyasi kararlarla mümkün oluyordu. Yeniden yapılanma sadece Demir Perde'nin kalıntılarını yıkmakla kalmadı, yeni göç mekanizmaları da yarattı.

Günümüzde aynı Çinli, Rusya'ya iş aramaya devlet bakanlıklarının yaptıkları anlaşmalar sayesinde değil, kendi emeğine olan talebin artması sonucu gelmektedir. Çok sayıda insan, devlet kararları sonucu değil, kişisel amaçları için sınırları geçmektedir. 1990'lardaki dönüşümle birlikte Rusya'da Çin mallarına, Çinli tüccarlara ve misafir işçilere karşı çok büyük bir talep artışı ve Çin'de sınırsız bir arz ortaya çıktı. Rusya'daki tüketim piyasasının özellikle ülkenin doğu bölgesi için daha acı verici olan feci durumu ve Sovyet dağıtım sisteminin tamamen yıkılmasından sonra pazar ekonomisinin oluşumu sürecinin yavaş ilerlemesi, Rusya'yı eskiden girilemeyen doğu sınırını aniden açmaya zorladı.

Çinlilerin Rusya'ya kitlesel ve aslında kontrol edilemeyen girişleri için bazı yollar oluşturuldu. Bunlardan en önemlileri vizesiz sınır ticareti (1992-1994) ve günümüze dek devam eden vizesiz grup turizmi olmuştur. Ayrıca Rusya'ya geçiş için öğrenci değişimi ve işçi çalıştırma da uygulanan metotlar arasındaydı.

Bunların hepsi Rusya'ya güçlü bir Çinli göçü dalgasının başlamasına neden oldu. Rus toplumu ve yetkilileri ise bu duruma hazırlıksız yakalandılar. Etno-sosyal yapının yeni öğeleri bir çok korku, endişe ve huzursuzlukla birlikte çok hızlı ve beklenmedik bir şekilde ortaya çıktı. Büyük miktardaki göç dalgası, devlet yetkililerinin, gazetelerin, kamusal şahsiyetlerin ve sıradan vatandaşın savunmalarıyla arttı. Bunun, kesin bilgilerin olmadığı bir dönemde yapılması kolaydı. Bazı yerel, bölgesel ve genel politik sorunların üstesinden gelmek için hesaplamaların kasıtlı olarak abartılmış olması da mümkündü.

Durumdan zamanla rahatsız olan yetkililer sorunun çözmek için yerel ve federal düzeyde bir takım girişimde bulundular. 1993-1994 yıllarında, vizesiz yolculuklar için oluşturulan yollar kapatıldı, yeni gümrük vergilerinde ve yabancı işgücü kullanımında bir takım düzenlemeler yapıldı. Polis, göçmenlerin yerleşim yerlerinin, yaşadıkları bölgelerin ve ekonomik aktivitelerinin toplu bir şekilde kontrol edildiği düzenli "yabancı" operasyonlarına başladı. G. Vitkovskaya ve Zh. Zyonchkovskaya'nın da belirttiği gibi "Federal merkez böylece göçmenler üzerinde sıkı kontrol ve kısıtlamalar uygulamayı ve Çinlilerin haklarına sınırlamalar getirmeyi tercih etti."⁵ 1990'ların ikinci yarısında göç akışının düzenlenmesi ve yetkililer tarafından kontrol altına alınmasıyla birlikte bu

⁵ Vitkovskaya and Zyonchkovskaya, Perspektivy Dal'nevostochnogo regiona: mezhstranovye vzaimod-eistviya,103

uygulamalar Çinli göçünde kayda değer bir düşüşe neden oldu. Bununla birlikte halk Çinlilere gittikçe alışmaya başlamış ve onlara karşı eskisi kadar kötü davranmamaya başlamıştı ve genel olarak problemin şiddetinde ciddi bir düşüş gözlenmekteydi. Son dönemlerde ülkede ve özellikle Uzak Doğu'da bu sorun hakkında görüşlerin bildirildiği ve analizlerin yapıldığı çalışmalar bizi sorunu bütün detaylarıyla ele almaktan kurtarıyor.⁶

Bu gelişmelerin Irkutsk'ta nasıl yaşandığını ortaya koymak önem taşımaktadır. Göçmenlerin sayısının belirlenmesinde bütün ülkede olduğu gibi aynı zorluklarla karşılaşmaktayız. Temel sorunu yasadışı ve transit göçmenler oluşturmaktadır. Göç kontrolü ancak havaalanında mümkün olmaktadır, öte yandan, Çinlilerin büyük kısmı tren yoluyla gelmekte ya da bölgeden tren yoluyla ayrılmaktadır. Transit göçmenlerin büyük kısmı şehirde kaydedilememekte ve sonuç olarak tespit edilememektedir. Birçok Çinli Irkutsk'a süresi dolmuş ya da sahte evraklarla yasadışı yollardan gelmekte, bir çoğu yetkililerden kaçmakta ve yine yasadışı yollarla bölgeden ayrılmaktadır. Genellikle devletin herhangi bir kurumuyla ilişkiye geçmekten kaçınmaktadırlar. Göçmen Bürosu'nun Irkutsk bölgesi hakkında verdiği rakamlar problemin boyutu hakkında bilgi verebilir. Rakamlara göre 1996 yılının Ocak ve Kasım ayları arasında 6113 kişi bölgeye vizesiz turist olarak giriş yapmış ancak bunlardan sadece 4920'si bölgeyi terk etmiştir.

Göçmen Bürosu ve İçişleri Bakanlığı'nın yerel teşkilatının (UVD) belirlemelerine göre bu durum oldukça basit bir şekilde oluşmaktadır. Bazı tur şirketleri vasıtasıyla bir grup Çinli turist gelmekte ve sonra bir kısmı kaybolmakta ya da dönüş vakti geçtikten sonra da geri dönmemektedirler. Bu süreç UVD Başkanı'nın 1996'da Irkutsk'ta verdiği analitik bir bildiriye detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu bildiri, Çin ile olan turist akışının önemli bir bölümünü kontrol eden Uluslararası Sputnik Turist Bürosu'nda ortaya çıkan yasal boşluklar hakkında verilmiştir "Rusya sınırını geçtikten sonra turist grubunun yarısından fazlası bütün düzenlemeleri çiğneyerek valizlerin beklenmesi sırasında kasıtlı olarak Chita şehrinde uzun bir süre kalmakta ve turist grubunun rotası dışında herhangi bir şekilde kaydedilmeden Rusya'nın başka şehirleri-

⁶ Perspektivy Dal'nevostochnogo regiona: mezhstranovye; Perspektivy Dal'nevostochnogo regiona: naseleeniye, migratsiya, rynki truda (Uzak Doğu bölgesine bakış: nüfus, göç, işgücü pazarları) (Moscow: Gendalf, 1999) (Moskova Carnegie Merkezi çalışma materyalleri, Sayı 2); V.L.Larin, Kitai i Dal'ni Vostok Rossii v pervoi polovine 90-kh: problemy regional'nogo vzaimodeistviya (Çin ve Rusya'nın 1990'ların ilk yarısındaki Uzak Doğu'su: bölgesel diyalogda yaşanan problemler) (Vladivostok: Dalnauka, 1998), 104-127; V. Portyakov, "Kitaity idut? Migratsionnaya situatsiya na Dal'nem Vostoke Rossii" (Çinliler Geliyor mu? Rusya'nın Uzak Doğu'sunda göçün durumu) in Mezhdunarodnaya zhizn 2 (Moscow, 1996); I. Fedotov and L.Selivanov, "Prizrak 'demograficheskogo imperializma'" (Demografik emperyalizmin hayaleti) in Migratsiya 3 (Moscow, 1997)

ne gitmektedirler. Pasaport ve vize servisinin kayıtları sırasında turist grubunun resepsiyonundan ve kaydedilmesinden sorumlu olan kişi bu turist kabilelerinin düzensiz bir şekilde nereye dağıldıklarını her zaman açıklayamamaktadır...ve turun sonunda turist kafilesi denetlenmemekte ve böylece bir turist kafilesinin arkasında kalanların bir ikinci tur satın almaları gibi örnekler yaşanmaktadır." Bildiri Sputnik yönetimine ve çalışanlarına verilen cezalardan bahsedilerek son bulmuştur. Cezaların miktarları göz önüne alındığında bu cezaların şirket için çok da ağır olmadığı görülmektedir.

Bu hikaye, Genç Bilimadamları "İttifakı" Kulübü'nün "Sanı Tehlike Sibiryada mı?" probleminin tartışıldığı bir oturumunda ilginç bir şekilde devam etmektedir (Mayıs 1999). Bölgedeki göç teşkilatının bir yetkilisi bazı tur şirketlerini ve özellikle Sputnik'i yasadışı uygulamalarından dolayı suçlamıştır. Verdiği rakamlara göre 1999'un ilk dört ayında ÇHC'den gelip göç kontrolünden geçen 589 turistin 124'ü (yüzde 21'i) süresi geçmiş oturma izni kullanmak, vize ile geliş amacı arasındaki çelişkiler vs. gibi bir takım yasa ihlallerinde bulunmuşlardır. Sputnik yöneticilerinden biri ise, şirketin bölgedeki vergi gelirlerinin ve iş ihtiyacının bir kısmını karşıladığını ve Rus-Çin ilişkilerini geliştirdiğini belirterek, bu konuda şirketin sorumluluğunu kesin bir şekilde reddetmiştir.

Bu nedenle Irkutsk'taki Çinli göçmenlerin sayılarının hesaplanmasında vize ve pasaport servislerinin sağladığı ve nasıl elde ettikleri hakkında ancak fikir yürütebileceğimiz yetersiz rakamlar ile devlet servislerinin de aynı oranla kaynağı belirsiz hesaplamaları kullanılmak zorundadır. 1993-1995 yılları arasında yılda 4-5 bin kişi Irkutsk polislerinin pasaport kayıt ofisine kaydedilmiştir. MVD kurumları kendi yaptıkları hesaplamalarda yaklaşık 40 bin yasal ve yasadışı Çinlinin bölgede bulunduğunu tespit etmiştir. Sınır koruma servisinin bir gazetede yayınlanan hesaplamalarında baskı hatası dışında bir nedenle anlaşılmasının zor olduğu 400 bin rakamı verilmiştir.⁷ 1997'de polis bölgede oturan 6500 Çinli, 1997'de ise "yakın çevreden" 7702 yabancı kaydetmiştir. Bütün bu verilerin az ve belirsiz oluşuyla birlikte, 1990'ların başındaki patlamadan sonra Irkutsk'taki Çinlilerin sayısının dengelendiği ve muhtemelen ciddi bir şekilde düştüğünü iddia etmek mümkündür.

Coğrafi konumunun yarattığı avantaj sonucu bölge, Çinlilerin Avrupa Rusyası'na ve dışarıya yasal ya da yasadışı yollardan yaptıkları göç için geçiş yeri olmuştur. Burada uzun süre ya da kalıcı olmak üzere ikamet

⁷ Sovetskaya molodyozh, 05.11.1994; 06.10.1994; Vostochno-Sibirskaya Pravda, 07.03.1996; 28.05.1996

.....
: **Coğrafi konumunun**
: **yarattığı avantaj sonucu**
: **bölge, Çinlilerin Avrupa**
: **Rusyası'na ve dışarıya**
: **yasal ya da yasadışı**
: **yollardan yaptıkları göç**
: **için geçiş yeri olmuştur.**
.....

etmek de tercih edilmektedir. Mekik göçmenler ordusu, yerleşik bir toplum oluşturmanın yollarını çoktan oluşturmuşlardır. Bunun için kullanılan metotlarsa oldukça farklıdır: evlilikler, ailelerin tekrar birleştirilmesi, öğrenim görmek, misafir işçilik, kayıtlı tüccarlık, gayri menkullerin satılması ya da kiralanması gibi 1990'ların

başlarında Irkutsk'taki gazeteler "36 yaşında Çinli bayan, Rus bir erkekle evlenmek istiyor", "Maddi durumu iyi Çinli bir öğrenci, kendisine Rusça çalıştıracak bir bayan arıyor", "32 yaşında genç Çinli erkek, 25 yaşından büyük olmamak kaydıyla İngilizce ya da Çince bilen hoş bir bayan arıyor.", "Avustralya'da ikamet yeri olan, Çin vatandaşı iyi görümlü, tüccar genç bir erkek ciddi bir ilişki için Rus bayan arıyor."⁸ Şeklinde ilanlar yayınlamaya başlamıştır. Kültürler arası etkileşimin kaçınılmaz bir gelişimi olarak bu tür durumlar da oluşmaktaydı.

Bunun sonucu anlaşmalı evlilikler olmuştur ve Irkutsk Nüfus Dairesi'nin arşivinün analizi tam anlamıyla bu tür evliliklerin yerleşim, statü sahibi olma ve adaptasyon için araç olduğunun göstergesidir. 1989 ile 1995 yılları arasında Çinliler, 71'i Çinliler ve Ruslar arasında olmak üzere toplam 101 evlilik yapmışlardır. Karı kocanın Çinli olduğu 30 evliliğin 9'unda eşlerden biri SSCB doğumludur. ÇHC doğumlu 105 kişiden ise 89'u Irkutsk'a, 3'ü diğer Rus şehirlerine kalıcı olarak yerleşmiştir. 30'dan fazlası Rusya vatandaşı olma ya da Rusya'da kalıcı ikamet hakkı kazanmıştır. Her ne kadar rakamlar yalın gözükse de, gelişmenin dinamikleri etkileyicidir: 1989 ile 1992 yılları arası her yıl 4 ila 7 arasında olan evlilik sayısı, 1993'de 13, 1994'de 29 ve 1995'de 37 olmuştur. Bu tarihten sonra ise düşüş başlamıştır. 1996'da 10, 1997'de 9 ve 1998'de 8 evlilik yapılmıştır. Genç Bilimadamları "İttifakının" Kulübünün düzenlediği aynı oturumda Evlenme Dairesi Başkanı, karma evliliklerin rasgele denetiminin sonuçları hakkında açıklama yapmıştır. Bu açıklamaya Rus kadınlarının çoğu, "kocalarının" isimlerini dahi anımsamamaktadırlar. Söylentilere göre bu anlaşmalı evliliklerin fiyatı 2000 dolara kadar çıkmaktadır. Moskova'da ise bu fiyat 3000 dolar civarındadır.⁹

⁸ Vostochno-Sibirskaya Pravda, 15.01.1992; Sovetskaya molodyozh, 04.08.1994; SM-Nomer Odin (Irkutsk), 22.07.1998; 12.10.1998

⁹ Ye.V.Dyatlova, "Chislennost' i struktura brachnykh svyazei kitaitsev sovremennogo Irkutsk (1989-1995)" (The number and structure of conjugal ties of the Chinese of contemporary Irkutsk (1989-1995) in Vostok I Rossiya: vzglyad iz Sibiri (Rusya ve Doğu: Sibiryadan bakış) (Irkutsk, 1996), 340-342; Itogi (Moscow, 04.06.1995), 7.

Bununla birlikte, evlilik istatistikleri Çinlilerin göçüyle ilgili belli mitlerin oluşma mekanizması hakkında bilgi edinmemizi sağlaması nedeniyle ilginçtir. Modern Çin ekonomisi konusunda saygın uzmanlardan biri ve güvenilir bir bilimadamı olan V. Portyakov'un makalesinde şöyle bir görüş bulunmaktadır: "Çinlilerin Irkutsk ve Chita bölgelerinde yaptıkları evliliklerin yarısının anlaşmalı evlilik olduğu yolunda deliller vardır."¹⁰ Yazar bunun içindir ki makalesinin adını ironi içermeyen bir ifadeyle "Çinliler geliyor" olarak belirlemiştir. Yazarın bu "delilleri" şüphe ile karşılaması anlaşılabilir, fakat genel hatası bunları bilimsel bilgiyi desteklemek için kullanması ve daha sonra propaganda faaliyetinde hayata geçirmesidir. Gerçek göstergeler şunu göstermektedir ki bu bilimsellikten uzak bir hatadır ve her halükarda gerçekle hiçbir ortak yanı yoktur. Propaganda etkisi diğer etkilerine göre çok daha büyük olabilir.

1994'te 774, 1998'de ise 1500'ün üzerinde öğrenci Irkutsk'da Rusça kurslara katılmış veya kolejlerde bu dilde eğitim görmüştür. Uzun süren öğretim dönemi ve ikamet süresi, onların kendilerini Rus toplumuna yerleştirmeleri için oldukça uygundu. Öğretmenler ve uzmanlarca yapılan tahminler veya eğitimsel dokümanlardan çıkan yoruma göre, çalışanların oranıyla yalnızca ticaretle uğraşanların oranı yarı yarıydı. Öğrenim görenlerin dışındakilerin yüzde 20'si öğrenim görmek istemelerine rağmen geçinmek için çalıştıklarını ve öğrenime para vermede zorluk yaşayacaklarını belirtmektedirler; öte yandan diğerleri ise bu dili yalnızca iş için öğrendiklerini ifade etmektedirler. Bu kurslara katılanların yaklaşık yüzde 10'u bunu diploma için yaparken, Rus dilini ısrarla öğrenmek istediklerini Rus tarihi, kültürü ve gerçekleri ile ilgilendiklerini ve burada kalma arzularını saklamamaktadırlar.¹¹ Bu kesim, oluşan bu yeni toplumun elit bölümünü oluşturmakta ve oluşmaya devam etmektedir.

Irkutsk için yabancılara eğitim sunma hizmeti geleneksel bir iştir. Sovyet döneminde bir laboratuvar ve güçlü bir öğretmen kadrosuna sahip iki güçlü fakülte başarıyla çalışmıştır. Perestroyka'dan sonraysa yüksek öğrenim sisteminin tamamında olduğu gibi onları da zor bir durum beklemekteydi. Çinlilerin öğrenim için ödedikleri ücret artık çok önemli bir destek haline geldi.

¹⁰ Portyakov, Mezhdunarodnaya zhizn, 2:82.

¹¹ Ye. V. Palyutina, "Studenti v kitaiskoi diasporе Irkutsk: nekotorye kharakteristiki gruppy I situatsii" (Çin diasporasındaki öğrenciler: grubun ve durumun karakteristik özellikleri) in Irkutsk. Khronika sobytii. Dokumenty. Sotsial'nye tekhnologii (Irkutsk. Olayların süreçliliği. Dokümanlar. Sosyal Teknolojiler) 1 1999, sayfa 46-54

Buna ek olarak özel sektör , bu fırsatı yeni bir Pazar olarak kullandı. Verilen eğitim, bazen yüksek kalitede olmuş, bazen de kalitesiz eğitim verilmiştir. Bundan dolayı eğitim ücretlerinde farklılıklar oldu. Eğitim veren kurumlar arasında bir rekabet başladı ve yaş ve öğrenim durumu açısından insanlar, hazır olmamalarına rağmen bu kurumlarca beraber kurumların taleplerini öğrenim için kabul edildiler. Bu durum, vize bilgi çalışmaları ve 1995 yılının ilk yarısına dair ÇHC-Rusya Federasyonu konsolosluk bölümü yazışmalarında belirtilmiştir. Bu örnekler arasında Irkutsk yüksek okuluna 23 Koreli köylünün davet edilmesi gösterilmektedir. İşin ilginç yanıysa bunların "okul çağında" olmamalarıydı.

Bazı firmaların bu tip "öğrencilere" özel yiyecek, içecek sağlama faaliyetlerinde bulunduğu dair bilgiler mevcuttur. Firma, öğrencilerden, öğrenci olarak kabul edilmeleri karşılığında belli bir miktar para almakta, bazen onlar için yurt olanağı sağlamakta ve "kontratları" okuldan mezun oldukları zaman son bulmaktadır. Herkes, bu ödenen ücretlerin eğitim için kullanılacağı inancıyla memnundu, fakat "öğrenim için ödenen ücret", müşterinin tarafından bakıldığında, bu para uzun dönemli yasal bir statü için kabul edilebilir bir bedel olarak görülmektedir.

Rus- Çin ortak girişimi, Irkutsk'da uzun süreli ikamet için iyi bir fırsat sağlamaktadır. 1997'de bölgesel idari bilgilere göre yüzde 10'u tamamı Çin sermayesi olan 66 firma kaydedildi. Toplam sermayeleri 4.5 milyon Amerikan doları idi ve yalnızca 21'i gerçekten faaliyetteydi. Bu şirketler genellikle ticaret ve ticari arabuluculuk alanında çalışmaktadırlar. Irkutsk bölgesi göçmen bürosuna göre aynı yıl bu şirketlere 112 ÇHC vatandaşı alındı. (1998'de bu rakam 146'ya ulaştı.)

Mekikler safından, küçük esnaflar, işportacılar ve aracılar pazara şimdiye dek zaten girmişlerdir. Yasal olsun ya da olmasın Çinliler, Irkutsk'da sürekli ikamet ediyorlar ve etmeye devam etmek niyetindedirler. 1994 verilerine göre 346 Çinli oturma iznine sahip olmak zorunda idi ve bu zamana kadar bu sayıda bir değişiklik olmadı. Güvenilir kaynaklara göre bu durum, bölge yetkililerinin bu tip ÇHC vatandaşlarının mümkün olan her yol kullanılarak sınırlandırmaya çalışıldığı bilinçli politikalarının bir sonucudur ve 1990 öncesinden farklı olarak oturma izni alma garantilerinin ortadan kalkması nedeniyle anlaşmalı evliliklere artan ilginin sebebi oldu.

İllegal yerleşimin ölçüsü şu örnekle gözler önüne serilebilir; 1996'da bölgeye en az 6 bin kişi girdi, en fazla 5 bin kişi bölgeyi terk etti. Bu demek oluyor ki binden fazla kişi illegal duruma düştü ya da başka bir alana hareket etti. Eğer biz buna ülkeye Uzak Doğu sınırından giriş yapan bir o kadar insanı daha eklersek bölgedeki Göçmen Bürosu

Başkanı'nın yılda 5-6 bin illegal yerleşmeci tahmini inandırıcı görünüyor.¹² Bölgenin eski valisi U.K. Yakovenko 1996'da yaptığı bir açıklamada, bin ya da daha fazla kişinin bunu her yıl yaptığının tahmin edildiğini söyledi. Sadece 1996'nın 9 ayı için, çoğunluğu Çinli 1820 yabancı idari yasalar çatısı altında vize uygulamasını bozmaları nedeniyle cezalandırıldı ve 41 kişi ülkeden kovuldu.

Göç sürecinin kendisi birçok problem doğurmaktadır. Yetkili temsilciler, özellikle yasa uygulayıcı birimleri genelde kontrolü kaybetmeleri ve illegal göç nedeniyle eleştirmektedirler. Buna göre, illegal giriş devlet kurumlarına zarar verirken, Rus yasalarının da ihlali anlamına gelmektedir. Bu durum, Ruslar ve dışardan gelenler için de suçu besleyici bir araç olmaktadır. Belediye yetkilileri izdiham problemlerinden ve Çinlilerin kaldığı otel ve yurtların sağlığa zararlı durumundan endişe duymaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin vergi ve görevlerinden kaçmaları da belediyeye Çin pazarlarında düzenin sağlanması ve yasaların korunması konusunda bir baskı unsuru olmaktadır.

Bütün devlet yapısı "mafya" olarak adlandırılan Çin suç tehdidinden korkmakta ve Çinlilerin işledikleri suçlar bu kavram içerisinde gösterilmektedir. Irkutsk bölgesinde Çinli bir tüccarın kendi vatandaşları tarafından soyulmasına medyanın gösterdiği reaksiyon bu duruma bir örnek teşkil etmektedir: "Irkutsk bölgesinde faaliyet gösteren Çin mafyası doğrulanmıştır."¹³ Bu, bu tarzda işlenmiş ilk suçtu, kişisel bir temeli vardı ve Çinliler arasında meydana gelen suçlar arasında bir kişiye yönelik tek örnekti.

Çinlilerin işledikleri suçların durumu ve özellikle geleceği hem bölgesel hem de yerel yetkililer tarafından derinlemesine incelenmektedir. Gerçi suç istatistiklerine göre şimdiye dek Çinlilerin işledikleri suçların oranı korkulacak kadar artmamıştır.¹⁴ 1997'de Çinliler 86 suç işlemişler ve daha önce işledikleri 10 suçta ortaya çıkarılmıştır. 105 kişi, işlenen suçlardan sorumlu tutulmuş ve 56 kişi tutuklanmıştır. Bölge UVD'sinin verdiği bilgiye göre suçların çoğunluğunu kalpazanlık, evrak sahteciliği ya da evrak satışı oluşturmaktadır.

Organize suçlar ise oldukça büyük ve ciddi bir sorundur. 1990'ların başından beri Irkutsk basını endişeyle Çinli "triadlardan" bahsetmekte ve şehirde ne zaman ortaya çıkacağı hakkında tahmin yürütmektedirler.

¹² Vostochno-Sibirskaya Pravda, 04.03.1995, 09.04.1998

¹³ SM-Nomer Odin, 29.03.1996; Irkutsk TV programı "Seichas" da(Şimdi) yapılan yorum, 26.03.1996

¹⁴ D.G. Lyustritsky, "Uroven prestupnosti sredi grazhdan KNR v Irkutskoi oblasti v 1997" (1997'de Irkutsk'taki ÇHC vatandaşları arasında suç oranları) in Rossoiya i Vostok: vzglyad iz Sibiri (Rusya ve Doğu: Sibirya'ya bakış) 1 (Irkutsk, 1998), 193-195

.....
: **Çin vatandaşlarının**
: **bölge ekonomisindeki**
: **rolünü hesaplamak**
: **sayılarını hesaplamaktan**
: **çok daha zordur.**
.....

Yetkili uzmanlara göre, Çinlilerin organize suçları tüccarların ortaya çıkması ve haraççılıkla uğraşmaya başlamalarıyla başladı. Bazı kanıtlara göre, günümüzdeki organize Çinli suç teşkilatları, yerel teşkilatlarıyla işbirliği içinde bölgedeki Çinli tüccarlardan

haraç almakta ve elde ettikleri gelirleri kendi aralarında paylaşmaktadırlar.

Bu problemin ele alınışında, Çinlilerin kendi vatandaşlarına karşı işledikleri suçlar söz konusu olduğunda yüksek düzeyde bir gizlilikle karşılaşılmaktadır. Uzmanların da belirttiği gibi pratikte Rusya'ya gelen Çinli göçmenler Rus polisine güvenmemekte ve her alanda Rus polisiyle herhangi bir diyaloga girmekten kaçınmaktadırlar. Bunun iki taraf için de nedenleri mevcuttur. Birçok Çinli Irkutsk bölgesinde kuraları çignemekte, ve vergi kaçırmaktadır ve bu nedenle korunma ihtiyacı duyduklarında dahi polisle iletişime geçememektedir. Öte yandan Çinliler böyle bir korumanın da ancak minimal bir boyutta olacağını da bilincindedirler. Bununla birlikte, çoğunluğun polisle pasaport işlemleri, "yabancılara" yapılan uygulamalar ve sokakta yapılan muameleler sırasında kötü deneyimleri bulunmaktadır. Bu tür karşılaşmalar sırasında "makbuzsuz cezalar" kesilmektedir. Uluslararası Sputnik Turist Bürosu'nun bir yetkilisinin Genç Bilimadamları Klubü'nün bir toplantısında yaptığı açıklamada alenen yapılan kötü muamelelerden bahsetmiştir: Toplu kontrollerin birinde Çinlilerin kaldığı yurt sakinleri bir polis minibüsüne konuldular ve üzerlerindeki kıyafetler dışında bir şey verilmeden, bütün gün eksi 30 derecede bekletildiler. Polis hepsinin kağıtlarını kontrol ettikten sonra hemen hemen hepsini serbest bıraktı.

Çin vatandaşlarının bölge ekonomisindeki rolünü hesaplamak sayılarını hesaplamaktan çok daha zordur. Bu konuda çok az bilgi bulunmaktadır ve olan bilgiler de çelişik ya da şüphelidir. Göçmenlerin büyük kısmını oluşturan küçük esnafların ya da kayıt dışı ticarete girişen "mekiklerin" ekonomiye katkıları gümrük memurları ya da mali yetkililer tarafından ya önemsiz miktarda bulunmakta ya da kayıt dışı olduğu için hesaplanamamaktadır. Şimdiye kadar yaptıkları işlerin ancak niteliğine göre değer biçmek mümkün olmuştur. Bölgedeki Devlet Vergi Müfettişliğinin 1995'de verdiği bilgide yabancıların kaydolmaktan kaçındıkları ve 12.401 kayıtlı girişimciden 2.274'ünün vergi verdiği belirtilmektedir. Bu oldukça düşük bir yüzdendir.

İlk Çinli "mekikler" yerleşim, depolama, danışma ve aracılık servislerinde eski diasporaya bağımlı idiler. Ancak şaşkıncu bir hızla gelen tüccarları içine çekecek kendi yapılarını geliştirdiler. Yurtlar ve özel apartmanlar kiralarak bunları otel ve ambar olarak kullandılar. "Dosshause"* terimi buralar için oldukça uygundur. Bu yerler, bütün sağlık, yangından korunma ve göç normlarını çiğneyerek çalışmaktaydı. 1995'de polis bunlar gibi 1090 yapıyı mühürledi.

Çinli göçmenlerin Irkutsk'taki ekonomik ve sosyal hayatlarının merkezinde "Şangay" olarak bilinen şehirdeki Çinli pazarı bulunmaktadır. 1993'deki inşasından önce Çinliler merkezdeki bazı sokaklarda, korkunç kalabalıklarda ve hijyenik olmayan koşullarda seyyar satıcılık yapmaktaydılar. Satış lisansı ya da vergi konusunda herhangi bir soru sorulmamaktaydı. Sıkça yaşanan sorunlar yüzünden yetkililer Çinli tüccarların giriş ücreti ve ticaret yapacakları yer için ücret ödeyecekleri bir ticaret alanı oluşturdular. Satıcılara tezgahlar ve mallarını depoları için polisin sürekli kontrolünde olacak olan odalar tahsis edildi. 1993 yazında 500-600 civarındaki satıcının aylık elde ettikleri kazanç miktarı merkezdeki tüketim bölgesinin aylık kazancına eşitti. 1998 yılının başında "Şangay'ın" kapladığı alan üç kat büyümüştü ve bölgede aşırı kalabalık söz konusuydu. Şangay, basit bir ticaret merkezinden, katı kuralları, prensipleri ve gelenekleri olan sıra dışı bir sosyal organizmaya dönüştü. Burada birbirleriyle, yönetimle, polisle ve mafyayla karmaşık ilişkiler ağı kurmuş, hiyerarşik olarak örgütlenmiş ulusal gruplar ve tüccarlar bulunmaktadır.¹⁵

Çinli tüccarlar gerçekten şehri mal kıtlığından kurtarmış ve birçok uzmanın deyimiyle bölge insanını "giydirmişler". Şu anda tüketici pazarı doymuş ve çeşitlenmiştir. "Şangay" pazar olarak fakirler için hala önemli ve yeri doldurulamaz bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte buranın ucuzluğu malların aşırı düşük kalitesinden kaynaklanmaktadır. Burası; sağlıksız koşullar, hırsızlık, haraç alma ve rüşvet gibi ciddi suçlar için oldukça uygun bir ortama dönüşmüştür. (Çinli tüccarlar topluca vergi vermekten kaçınmaktaydılar.) Kentin finans yönetiminin verdiği bilgilere göre, 1997 yılının 11 ayı için, "Şangay'dan" sadece ticaretle uğraşanlardan elde edilen gelir, olması gerekenden 2 milyar ruble daha azdı. Bu yıl içinde 1376 yabancı gönüllü olarak 330 milyon ruble vergi ödedi. Bununla birlikte düzenli gerçekleştirilen vergi polisi baskınlarından ek olarak 4 milyar ruble elde edildi.¹⁶ Tabii bu, buz

* Ancak yatmak için kullanılan ev.(çn)

¹⁵ Vostochno-Sibirskaya Pravda, 07.07. 1993; 09. 04. 1998; SM-Nomer Odin, 16.03.1998

¹⁶ Vostochno-Sibirskaya Pravda, 09.04.1998;)

dağının sadece görünen kısmıdır. Çinliler Irkutsk'da dükkanlar, restoranlar, fabrikalar, hastaneler gibi süreklilik arz eden yatırımlar gerçekleştirilmemişlerdir. Birkaç düzine Çinli yatırımı ve joint venture çok az miktarda sermayeye sahiptir ve bölge ekonomisindeki rolü açısından önemli bir yere sahip değildir. Hala büyük yatırım projeleri bulunmamaktadır.

Başlangıçta Çinli "mekikler" tüketim malları satışından elde ettikleri gelirle Rus yapımı mamul malları ithal ettiler. Devletin fiyat belirleme sistemi ortadan kalkınca bu uygulama da son bulmuş oldu. Satış gelirlerinin büyük kısmı dolara çevrildi ve yasal veya yasadışı bir şekilde Çin'e sokuldu. 1998 Ağustos'undaki krize kadar kaçakçılar şehrin uluslararası havaalanında neredeyse her gün gözaltına alınıyorlardı. Resmi rakamlara göre 1995-1996 yıllarında Irkutsk gümrükleri 150.000 dolara el koymuştu. Meblağlar "sutyen içine sokulmuş bin dolardan" "Moskova-Pekin" trenindeki kuryeden yakalanan 114.000 dolara kadar değişiyordu. Uzmanların görüşüne göre, Çin vatandaşları da bu sıcak paranın Irkutsk bankalarındaki önemli alıcıları arasındaydı.

Bölgenin gümrük servisi bir yeraltı "bankasının" kurulduğunu ve aktif olarak ta çalıştığını belirtmişti. Tüccarlar, dolar ve rublelerini buraya devrediyorlar ve karşılığında Çin'de Çin Yuan'ı alıyorlardı. Bu olay 1997'de FSB bölge görevlilerinden biri tarafından da onaylandı. Bu görevlinin söylediğine göre Rusya'daki yasadışı yollarla elde edilen paraların kullanıldığı "Çinli yer altı bankalarını" etkisizleştirebilmek için iki adli dava açıldı.¹⁷ Bu arada bölgede Çinli bankaların hiçbir şubesinin bulunmadığını ve Yuan'ın ülke finans piyasasında kullanılmadığını da belirtelim.

Yabancı işgücü, Çinlilerin ekonomik aktivitelerinin ikinci önemli noktasını oluşturmaktadır. ÇHC'den gelen ilk tarım işçileri 1989'da, inşaat işçileri ise 1991'de bölgede görülmeye başlandı. Rakamlarsa şöyleydi: 1988'de sadece 300 yabancı işçi bulunurken, sadece Çinli işçilerin sayısı 1993'te 3000, 1995'te 1514, 1996'da 1173 ve 1998'de 801'i buluyordu. Çinli işgücü ithali ilk başlarda doğal bir süreçti: genellikle bir Çinli gelir bir çiftlik yöneticisine bir kira anlaşması teklif eder. 1989 sonbaharında bile tarımsal girişimcilerin temsilcileri Çin'e gidiyor ve burada anlaşmaları sonuca erdiriyordu. O dönemde, bugüne kadar etkisini sürdüren bir uygulama başladı ve bu uygulamayla Çinli işçiler, aracı firmalar tarafından getirilmeye başlandı. Personeli kendileri çalıştırıyor, anlaşmalar imzalıyor, kazanılan parayı alıyor ve işçilere ücretlerini ödüyordu. Gübre veya kereste karşılığında işçi takası

¹⁷ Vostochno-Sibirskaya Pravda, 18.03.1997; Zemlya-Novyi poryadok, 6 (Irkutsk, 1996)

başlangıçta yaygındı. Yabancı işçilerle ilgilenen uzmanlar işçilerin düşük maliyetlerine, mütevaziliklerine, yüksek disiplinlerine ve ağırbaşlı olmalarına dikkat ediyorlardı. Kiracılar ve dışarıdan gelen işçiler hakkında en iyi fikre işçilerin vasıflarıyla az veya çok tatmin olan bu kişiler sahiptiler. Eski vali yardımcısı V.K.Yakovenko daha önce ki konuşmasında çevredeki seralardan bir örnek vermişti. Buna göre bölgede Çinlilerin toplam 500 milyon ruble kar elde ettikleri 3 tane sera bulunurken bölgenin yerlilerinin elindeki 21 tane sera 500 milyon ruble zarar ediyordu.

Bu işe alma ve Çinli işgücü çalıştırma süreci bir süre için doğal bir şekilde ve neredeyse yasal düzenlemelerin ve yetkililerin kontrolü dışında gerçekleşti. Bu durum sadece Başkanlıktan gelen "Rusya Federasyonu içinde yabancıları işe alma ve yabancı işgücü çalıştırma ile ilgili" yasayı kabulü (16/12/1993) ile değişti. Bundan önce Mayıs 1993'ten beri sadece, FMS tarafından yürürlüğe konan "yabancı işgücünün Rusya Federasyonu içinde istihdamı konulu geçici bir düzenleme" bulunmaktaydı. Yasa hala etkili olan ilkeleri içeriyordu. Yabancı işgücü kullanmak isteyen kuruluş, FMS'den bir yıllık bir izin almak zorundaydı. Bunun için işçi haklarına uyacağına garanti altına alınmasını sağlayan ve hükümet organlarının bu projenin yapılabilirliği ve gerekliliği konusunda da kararını içeren bir sürü belge imzalanması gerekiyordu.

Her ne kadar bu sistem işçi pazarındaki alım satımı zorlaştırmışsa da aslında alım satımı ekstra ekonomik birleştirici faktörlerin ve yavaş bürokratik prosedürlerin kontrolü altına sokmuş, öte yandan göç sürecini düzenlemiş ve dampingi ve istihdam edilmiş olan personelin haklarının çignenmesini engelleyebilmiştir. Toplu ihlallerse bu yasanın etkinliğini azaltabilmektedir. Böyle bir durum daha önce 1994'te MVD tarafından yürütülen bir soruşturmada görüldü. 1999'da bölgedeki göçmen bürosu raporlarından birinde şu yorum yapılmıştı. "Yabancı işgücü alımının, işverenler tarafından ülkeye turizm, çeşitli eğitim kursları organizasyonu, özel davet yoluyla ülkeye sokulan yabancı uyruklular pahasına ve hatta eğitimlerinin bitmesinin ardından ülkelerine dönmeyen öğrenciler pahasına yasadışı bir şekilde uygulanması dolayısıyla şu anda kontrol edilemeyen işgücü göçü sorunumuz vardır."

1995-1998 dönemindeki Çinli misafir işçilerdeki düşüşün iki katına çıkması idari kısıtlamalarla açıklanabilir, ancak asıl sebep Çinlilerin hizmetlerine duyulan talebin azalmasıdır. Bu da bütün olarak Rus ekonomisinin ve özellikle Irkutsk bölgesinin ekonomik krizde bulunmasından kaynaklanmaktadır. 1998 krizinin gelişimi bunun açık bir kanıtıydı. 1994'ün ilk 4 ayında FMS bölgeye gelen 679 kişiden, bölgeye

gerçekten gelen 151'ini (talep edilen rakamın yüzde 22'si) cezalandırdı. Göçmen bürosu temsilcileri bu durumun Rus piyasalarındaki ekonomik durumun kötüleşmesi ve Çin şirketlerinin büyük kayıplara uğramasına sebep olan rublenin değerindeki istikrarsızlık ile açıklıyorlar.

Hareketlerini kısa dönemde felce uğratan Ağustos krizi de Çinli tüccarlar için başka bir şoktu. "Şangay" gözle görülür bir şekilde boşaldı, fiyatlar yükseldi ve talep düştü. Ancak şok bir depreme sebep olmadı. Birkaç hafta sonunda "Şangay"daki ticaret yeniden canlandı ancak yine de şu ana kadar toplam hacim, malların çeşitliliği ve alıcı ve satıcıların toplamı bakımından, Ağustos ayı öncesindeki seviyesine ulaşamadı. Sebep gayet basitti; fiyatların yükselmesine ve Irkutsk halkının alım gücünün düşmesine rağmen, "Şangay" günlük talepler için en ucuz ürünlerin kaynağı olarak hala "fakirler için bir pazar" konumunu sürdürüyordu.

Uzmanlar, Çinli tüccarların ekonomik aktivitelerinin aşağıdaki sebeplerden dolayı düşen kar oranına rağmen devam edeceğine inanıyor: Çin'deki ve özellikle Kuzeydoğu Çin'deki zor ekonomik koşullar, güçlü bir dışarı atma etkisine neden olmuştur. Diğer ülkelerin pazarlarına girmekse oldukça zor ve maliyetliydi. Bunlara ek olarak Rusya'da başarı için oldukça fazla ümit vardır ancak bunları gerçekleştirebilmek için hali hazırda kazanılmış olan pozisyonu korumak gerekmektedir. Faaliyetlerini ABD, Japonya ve Kore'ye yönlendiren işadamlarının Sibiry'a'daki faaliyetlerine de devam ettiklerinin örnekleri mevcuttur.

Krizin arifesinde Çin sermayesi kullanılarak bazı projelerin uygulanması planlanıyordu, ancak bu projeler hala dondurulmuş durumdadır. Bu kriz özellikle bir Çin Merkezi'nin inşası (oteller zinciri ve bir market) planında etkili olmuştur. Bu proje Irkutsk ve Shenyang Belediye Başkanları düzeyinde tartışılmıştı. Rusya'daki ekonomik durumun iyileşmesi durumunda bu ve bu tip projelere olan ilginin yeniden canlanacağını da gözardı etmemek gerekir.

"Şangay" ticaretindeki ivmesi artan tekelleşme, bu krizin önemli bir sonucu haline gelmişti. Zararını göze alarak küçük veya büyük parti malları getiren veya satan özgür bir "mekik", dünün önemli bir olgusuydu. Şimdi ise pazar, iki veya üç aile tarafından, büyük çoğunluğu onlar için (kiralama ve satmak için mal yoluyla) çalışan satıcılar vasıtasıyla kontrol ediliyor. Aileler, müşteriye bağlı bir yapılanma içinde şekillenmişti. Cironun ve kazancın düşmesine rağmen satıcılarda bir azalma yaşanmamıştır. Bu şartlarda çalışan herkesin süresi dolmuş belgeleri vardı ve sürekli olarak idari yollardan cezalandırılma riskleri veya daha muhtemel bir şekilde sürekli olarak rüşvet verme gereklilikleri bulun-

.....
: **Rusya'ya ihracatı ve**
: **Rusya'da tüketim malları**
: **satışını düşüren kriz,**
: **buradan gelen bazı**
: **geleneksel malların**
: **ithalatından sağlanan**
: **kârı sert bir şekilde**
: **yükseltti.**
.....

maktaydı. Bazı resmi olmayan delillere göre bu rüşvet miktarı 50 ile 100 rubleye kadar çıkmaktaydı. Bu muhtemel cezalar dolayısıyla basitçe düşünüldüğünde, bugün bile "Şangay'da ticaretin hala kârlı olduğunu" söylenebilir.

Rusya'ya ihracatı ve Rusya'da tüketim malları satışını düşüren kriz, buradan gelen bazı geleneksel malların ithalatından sağlanan

kârı sert bir şekilde yükseltti. Bu mallar kereste, demir içeren veya demir içermeyen metallereydi. Ruble'nin değerinin düşmesinin yanında Çin'de yakın zamanda meydana gelen büyük seller ve yeniden yapılanma çalışmaları da bu mallara olan talebin artmasına yardımcı olmuştu. Bu nedenle para-mal akışında önemli değişiklikler meydana gelmişti. Önceleri satış kârının önemli bir kısmı dolara çevrilir ve çoğunlukla yasadışı bir şekilde Çin'e götürülürken şu anda büyük işadamlarının ellerinde toplanıyor ve mevcut tüm kereste ve metalleri alma ve Rusya'dan ihraç etme suretiyle değerlendiriliyor.

Bu tip toplanmaların örnekleri önceki yıllarda denenmişti. Bunun aracı daha önce söz edilen "yer altı bankaları"dır. Bölgenin FSB temsilcileri iki yıl önce resmi olarak bunlardan ikisinin inceleme altında olduğunu açıklamıştı. Mevcut bilgiler ışığında tabii ki bunlar dünyanın hiçbir yerinde banka olarak sayılamazlardı. Hareket şablonları son derece basit ve bu yüzden son derece etkiliydi. Para ve mal değiş tokuşunda kârın dışarı çıkarılmasındaki büyük sorumluluklardan kaçınmak isteyen tüccarlar ödemenin tamamının Çin Yuanı şeklinde yapılması koşuluyla bu işleri "banka" sahiplerine bırakıyorlardı. Bazı bilgilere göre bu işlemler alındı makbuzları olarak bile belgelendirilmiyordu. "Onur kelimesi" ve muhtemelen ekonomi dışındaki diğer güvenlik çeşitleri "garanti" olarak hizmet veriyordu. "Banka" sahibiyse kereste ve metal alımı ve ihracatında kullanılmak üzere neredeyse faizsiz kredi almış oluyordu.

Oldukça açıktır ki bu tip operasyonlar sadece arkalarında güçlü sermayeleri olan, ev sahibi ülkenin iş dünyasında ve idari mekanizmalarında güvenilir bağlantıları bulunan bunun yanında Çin'le de bağlantıları iyi olan büyük tüccarlar tarafından yapılabilecek işlerdi. Basında yeralan bilgilere ve uzmanların tahminlerine göre ihracat işinden elde edilen kâr, kesilmiş kereste yerine kütük halinde kerestelerin tamamının satın alınması ve çok da yasal olmayan veya tamamıyla yasadışı operasyonların geniş bir şekilde gerçekleştirilmesi yoluyla

artmıştır. Kereste, genellikle üreticilerin fiyatları düşürmesi ve "kara para" (vergilendirilmeden kaçınılan ödeme) yoluyla alınıyordu. Kereste sanayii girişimcilerinin ileri gelenleri bu yola çok şiddetli kriz sancıları çeken girişimcileri kurtarmak ve de genellikle, kişisel kazanım sağlamak için başvuruyorlardı. Çinli alıcıların soygunları hakkında sıkça çıkan basın haberleri bu işte büyük miktarlarda ruble ve doların olduğu yolunda güvenilir delillerdi.¹⁸ Tüm ülke gibi bu bölge de tamamıyla metal ürünlerin özellikle de demir içermeyen metal ürünlerin hırsızlığı salgınına yakalanmıştı. Bu ürünlerin büyük kısmı Çin'e aktarılmıştı.

Takas işlemleri genellikle ağaç ve metal ürünlerinin ihracatı için kullanılıyordu. Ve burada da yapılan çok fazla sayıda "entrika" vergiden, sorumluluktan kaçma yollarını ve sermayenin yasa dışı yollardan yurtdışına çıkarılmasını kolaylaştırıyordu. En basit ve etkili olan yöntemlerden biri de şuydu: Özel bir yatırım bir Rus vatandaşının üzerine yapılıyor. Bu önemsiz adamdan nispeten küçük bir ödeme karşılığında istenen tek şey ise pasaportunu birkaç saatliğine ödünç vermesi oluyor. Bu zaman dilimi içinde yatırımı tescilleyecek şirketler şehirde mevcut durumdadır ve tabii ki bu da bir ücret karşılığında olmaktadır. Ardından şirket Çinli müteahhitler arasında ihraç edilen malların maliyeti paraya veya mala dönüşmediği takas işlemlerinin bir kısmını gerçekleştirmektedir. Şirket, yaşamını vergi kurumlarının şirketin bu işlemler ile ilgilenmedikleri sürece sürdürmektedirler.

Benzer uygulamaların ölçekleri ve türleri yerel yönetim yapılarına oldukça büyük zararlar vermeye başlamıştı. Irkutsk gümrükleri başkan yardımcısı Rusya'ya ulaşmayan malların tutarlarının 500-600 bin dolara ulaştığına dair örnekler dile getirmişti¹⁹ ve ayrıca sıcak para kaçakçılığının miktarı ve hacmindeki azalmaları da dile getirmişti. Eskiden gümrüklerde yüzbinlerce dolar yakalanırken şu anda "yakalanan 20 bin dolar büyük bir rakam sayılıyor." Şu anda yasadışı yollar da dahil olmak üzere Rusya'ya sıcak para ithalinde tamamıyla yeni bir olgu belirlemektedir. Bu konu hakkındaki bilgi, bir Çin vatandaşının uğradığı büyük bir soygun sonucunda ortaya çıkmıştır.

Önemsiz adamlar kurumunun hızlı bir şekilde yayılmasına özellikle dikkat etmek gerekiyor. Bu, doğudaki ülkelerde "ticaretle uğraşan azınlık" üyeleri tarafından yaygın bir şekilde kullanılmış olan ve hala da kullanılmaya devam edilen klasik bir olgudur. Bu vatandaş olmayanlar

¹⁸ "Ubity kitaiskiye lesotorgovtsy" (Çinli Kereste Tüccarı Öldürüldü) in SM-Nomer Odin, 24.03. 1999; "Lesotorgovtsy dobivali vystremali v golovu" (Kereste tüccarı başından vurularak öldürüldü) in Moskovski komsomolets v Irkutske, 6.11-03.12.1998; "Ograbil sobstvennyi sotrudnik" (Bir firma, çalışanları tarafından soyuldu) in SM-Nomer Odin, 16.12.1998

¹⁹ SM-Nomer Odin; 21.10.1998

veya parçalanmış azınlıklar için uygulanan çok sayıda sınırlamadan kaçmanın etkili bir yolu ve vergi kaçırmanın bir yöntemidir. Zamanla bu kurum, ev sahibi toplumun güçlü çevreleriyle iş alanında entegrasyonun sağlanması için bir mekanizma haline geldi. Bu nedenle, önemsiz kişiler pratikte çok farklı konumlarda olabiliyorlardı. Bu yelpaze toplumdan dışlanmış ve birkaç yüz dolar karşılığında pasaportunu bir günlüğüne veren "ayyaşlardan" görevleri çeşitli şirketlerin başkanı olarak görevleri nispeten daha bol bir karşılık almak olan elitin saygıdeğer üyelerine kadar uzanabiliyordu. Bu önemsiz adam sisteminin ortaya çıkışı ve gelişimi bu şartlar altında şaşırtıcı değildi. Şaşırtıcı olan sistemin hızı ve ölçeğiydi.

Yukarıda bahsedilen olguyu Çin'deki iş dünyasının Rus toplum yapısına hem entegre olması hem de bu yapıya gömülmesi olarak yorumlamak mümkündür. Yerel iş dünyası temsilcileri ve idari eliti ile mümkün olan en yakın iş ilişkisine sahip olmadan bu gibi anlaşmaların imkansız olduğu oldukça anlaşılabilir bir durumdur. Bu gibi işbirliğinin gelişimi ve güçlendirilmesinin araçları hakkında daha çok veya daha az inandırıcı varsayımlar oluşturmak da mümkündür.

Ağustos krizi muhtemelen Irkutsk'daki Çinlilerin toplumunun bütünleşmesi sürecini hızlandırmıştı. Buradaki varlıklarının ilk safhalarında bile, dağılmış bireylerin oluşturduğu bir topluluk durumunda değillerdi. Yaşamlarını sürdürebilmeleri ve yabancı bir dünyada başarı sağlayabilmeleri bu şekilde mümkündür. Burada, iş ilişkileri çatısı altında aile ve klan bağları oluştu. Yazının başlarında, şehrin varoşlarından biriyle oldukça örtüşen bir şekilde yaşayan Rus Çinlilerinin özlerinin ortaya çıkışından kısa da olsa bahsettik.

Göçmenlerin tipleri ve çeşitleriye yıllar boyunca kayda değer bir şekilde değişti. Ticaret adamları ve alıcıların pazarlık ettikleri, bir kağıt parçası üzerine birşeyler yazdıkları veya karaladıkları zamanlardaki "Şangay" manzarası artık geçmişe ait bir olay haline gelmiştir. Günümüzde tüccarların büyük kısmı iyi ve bazıları mükemmel derecede Rusça'ya hakim durumdadırlar. Eskiden ağırlıkta olan taşra kökenli olduğu belli, kendinden emin olmayan ve kötü giyinen yabancı tipi yavaş yavaş kaybolmaktadır. Günümüzde bunlar iktidar koridorlarında da dahil olmak üzere "Dünyanın yollarını" mükemmel bir şekilde bilen iyi giyimli, enerjik ve neşeli tüccarlar haline gelmişlerdir. En azından toplumun tarzını şekillendiren bu gibi insanlardır.

Toplumlar arası kaynaşmanın kilit faktörü "Şangay"dı. Burası mültecilerin hayatlarının büyük kısmının geçtiği yer olmuştur. Buradaki mültecilerin ticareti henüz yeni ortaya çıktığında bile mültecilerin oldukça karmaşık bağlar ve ilişkiler sistemi ile birbirleriyle birleştirildiği açıklık

kazanmıştır. Karşılıklı yardım ve kontrol kurumları hakkındaki dolaylı bilgiler açığa çıktı. Dolandırıcılar anında piyasadan atıldılar ve "mekiklere" mallarını toptan satmaları ve gitmeleri için bitmek bilmeyen tavsiyelerde bulunuldu. Ticaretle uğraşmayan ancak emirler yayınlayan liderler ortaya çıktı. Belli bir ödeme karşılığında yurttaşlarına, yabancı bir ülkede karşılaştıkları sayıca fazla ve zor sorunlarını çözmelerinde yardımcı olacak çok profesyonel bir aracı kitle mevcuttu.

Piyasadaki bağımsız küçük "mekiklerin", ya büyük satıcıların hizmetine girdikleri ya da onların yerine geçtikleri aşamalı bir tekelleşme süreci devam etmektedir. Piyasa üzerinde bir çok Çinli ailenin kontrolü sağladığı halihazırda belirtilmektedir. Ancak "Şangay" sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal bir kurum ve çok karmaşık bir organizmadır. Görüldüğü kadarıyla bölgede bulunan resmi Irkutsk yönetiminin yanında gayri resmi ancak çok etkili bir Çinli yönetimi de mevcuttur. Bazı bilgilere göre faaliyetlerini Irkutsk'lu meslektaşlarının genç ortakları olarak ve onların onayıyla etkinliklerini sürdüren Çinli haraç grupları da görülmektedir.

Bütünleşme süreci zaman zaman zor bir hal almıştı. Usolye Siberskoye şehrinde üç Çinli ticaret grubu ticaret alanını barışçı bir şekilde paylaşamadı. Anlaşmazlık bir işadaminin ağır yaralar aldığı bıçaklı bir kavga ile sonuçlandı.²⁰

Toplumsal bütünleşme süreci, mülkiyeti ve sosyal ayrımcılığı dışlamıyor, bazen etnik ayrımcılıkla uyuyordu. Birçok uzmanın fikrine göre Çin'in Korelileri, "mekiklerin" arkadan gelenlere yol açan ilk dalgasının önemli bir kısmını oluşturmuşlardı. Bunların birçoğu ve İç Moğolistan'dan gelen Moğollar, tüccarların en alt tabakasını oluşturuyordu.

Resmi kayıtlara göre toplumsal yapıda bu yönde büyük bir değişiklik bulunmuyor. Doğrusu, muhtemel değişikliklerin işaretlerini görmek mümkün. Özellikle Irkutsk kenti uluslararası bağları geliştirme kuruluşu "Çin Topluluğu" 1998 yılında onayladı. Bu izne göre "kuruluş uluslararası bağların geliştirilmesini desteklemek, halklar arası barışı ve dostluğu güçlendirmek, etnikler arası ilişkileri toplumsal ve ulusal çıkarlarla uyumlu bir kombinasyon yoluyla geliştirmek amacıyla kurulmuştu. Ayrıca toplumsal yaşamın tüm katmanlarındaki sosyo-ekonomik, kültürel ve ulusal sorunların geniş kapsamlı olarak araştırılması, Çin kökenli insanların olduğu gibi Irkutsk kenti halk organizasyonu "Çin Topluluğu'na" üye olan diğer milletlerden insanların da

²⁰ Vostochno-Sibirskaya Pravda, 04.02.1998; SM-Nomer Odin, 04.02.1998.

ulusal ve kültürel geleneklerinin korunmasını ve geliştirilmesini sağlamak ve uygun çözümlerinde kamu kuruluşlarıyla işbirliği yaparak yardım etmek de topluluğun amaçlarındandı. Verilen izne göre "Çin Topluluğu'nun" girişimci aktivitelerde bulunma hakkı vardı.

Bu nedenle, ev sahibi ülkenin ekonomisinde "uygun bir yer" bulmuş olan Çinliler, artık bu ekonomi için gerekli hale gelmişlerdi. Hali hazırda onların faaliyetlerinin sona ermesi tüketici piyasasına da büyük bir darbe vuracaktır. Bu, fiyatlarda yükselme ve rekabetin azalmasıyla sonuçlanacaktır. Bundan da en çok fakir halk yığınları zarar görecektir. Sebze üretiminde bir azalma meydana gelecek ve birçok inşaat projesi durdurulacaktır. Bir çok Irkutsklu göçmenlerin işlerinde barınma imkanı, depo ve ek bina, ulaşım ve aracı hizmetler sağlamada ve kiralık işçi olarak çalışmaktadır. Çinlilerin gidişi ile işsizlik oranı artacaktır. Şehir yetkilileri önemli ölçüde vergi ve harç kaybına uğrayacaktır. Toplumsal hoşnutsuzluk kaçınılmaz olacaktır.

Ancak bu insanların kalmaları da insanın aklını durduracak sayıda soruna yol açıyor. Kaçak göç eyaletin resmi kurumlarını baltalamakta, eyaletin organlarını bozmakta, bölge Rus ve Çin suçları için verimli bir mekan haline gelmektedir. Çinli tüccarlar hırsızlık ve soygunların bir numaralı nesnesi durumundadırlar. Bu da polise ek iş ve "baş ağrısı" yaratmaktadır.

Çinli tüccarlar vergi vermekten topluca kaçınmaktadırlar. Ürünlerinin son derece düşük kaliteli oluşu ve bazen besin maddelerinin hayati tehlikeye yol açmaları ile ünlüdür. Çin pazarının toplumsal rolü önemli olduğu kadar sağlıklı koşullar ve suçlar için de besleyici mekanlardır. En önemli ekonomik sorun sermayenin dışarıya kaçmasıdır. Direk veya dolaylı olarak Çin malları işlenmemiş kaynakların yurt dışına çıkarılması yoluyla temin ediliyor. Bu çeşit bir ticaret Rus endüstrisinin Çin pazarlarındaki şansını engelliyor. Ucuz tüketici mallarının ithalatı, zaten zayıf olan bölgenin hafif sanayisini baltamıştır. Gayri menkul alımı veya kiralanması ise yetkililerin en çok korktuğu ancak hakkında en az şey bildiği olaydır. Ancak bu korkular bölgede istikrarın bozulmasında ve gerilimin artmasında önemli bir etkeni olmuştur. Şu ana kadar Çinli sermaye sahipleri bölge ekonomisine yatırım yapmadılar. Çinli işgücü ise kötü koşullarda yerel üretim ve hizmet sektörüne katıldı.

Ürün veya işgücü pazarındaki rekabet sorunu da önemli bir tehlike potansiyeli içermektedir. Şimdiye kadar Çinli göçmenler bu sorunu en düşük seviyede tuttular. Bu göçmenler "Şangay" dışında neredeyse hiç ticaret yapmadılar ve yerel araçlar ve satıcıları işbirliğine davet ettiler ve yetkililerle ortak bir dil buldular. Başlangıçta Kafkas tüccarları ile ge-

rilim mevcuttu ancak çabuk bir şekilde yatıştı. Çinliler neredeyse hiçbir zaman yerli işadamlarının çıkar alanlarına tecavüz etmemektedirler.

Çinli işgücü ithalatı nispeten küçük ölçekte gerçekleşmesi ve yerli işçiler için son derece itici olan kirli ve düşük maaşlı işlere odaklandığı işgücü piyasalarını henüz istikrarsızlığa sürüklememiştir. Ancak bunların tümü kolayca değişebilir. "Şangay", Çinli tüccarlara oldukça dar gelmeye başlamıştır. Sınırlarını aştıkları zaman sadece Çin mallarıyla ticarete başlamakla kalmayıp Rus ve Kafkas tüccarları da engelleyeceklerdir. Mayıs 1996'nın sonunda "Şangay" yöneticisinin öldürülmesiyle "ilk işaret" gelmiştir. Kuzbass madenlerinden birinde meydana gelen bir olayın tekerrür etmesi yeni bir çatışmaya yol açabilirdi. Bir yönetici grevdeki madencilere "eğer günlük çıkarırsanız hepinizi kovarım ve yerinize Çinli işçiler tutarım"²¹ açıklamasını yapmıştı. Bir çok büyük inşaat kuruluşlarının yöneticileri de basında Çinli inşaat işçilerinin ithali konusundaki görüşlerini belirten açıklamalar yapmışlardı. Ayrıca bu yöneticiler yetkililere (ve aynı zamanda işçi bulma kurumuna) Çinli işçi ithalatına uygulanan kotaların kesin bir biçimde düşürülmesi yolunda baskı yapıyorlardı.

Mültecilerin sosyal ve kültürel entegrasyonları benzer ekonomik süreci takip etmektedir. Yerel halk ile aralarının açılması bu aşamada zaten narin olan toplumsal istikrarın bozulmasına yol açabilir ve kendileri için tehlikeli bir hale gelebilirdi.

Yine de dikkate alınmalıdır ki Rusya'da bir Çin diasporasının oluşumunun ilk ve en zor aşaması nispeten yumuşak ve başarılı bir şekilde geçirilmiştir. Rusya'nın ihtiyacı olan mal ve hizmetin yanında Çinli göçmenlerin de Rusya'ya gelmesiyle birkaç yıl içinde inanılmaz derecede farklı bir kültür ve uygarlığın oluşmasının yolu açılmıştır. Bahsettiğimiz şey ev sahibi ülkenin yaşamını zenginleştiren ve karmaşıklaştıran bir diasporanın oluşumudur. Kayıplar ve kazançlar bilançosu çıkarılabilir ve çıkarılmalıdır, ve tutumlar buna göre belirlen-

.....
**Bir konu üzerinde
 şüphe yoktur: Bölgenin
 ekonomik, sosyal ve
 etnik yapısındaki bu yeni
 unsurların ortaya çıkışı
 gelecekteki ve şimdiki
 tüm kalkınma
 süreçlerinde ve idari
 kararların alınması
 sırasında göz önünde
 bulundurulmalıdır.**

²¹ Izvestia (Moskova) 11.07. 1996

melidir. Bir konu üzerinde şüphe yoktur: Bölgenin ekonomik, sosyal ve etnik yapısındaki bu yeni unsurların ortaya çıkışı gelecekteki ve şimdiki tüm kalkınma süreçlerinde ve idari kararların alınması sırasında göz önünde bulundurulmalıdır.

Göçün hız ve ölçeğini belirleyen birincil faktörlerden biri ev sahibi toplumun konuya ilişkin tutumudur. Genelde, bu tutum belirsiz ve değişkendir. Çinli ziyaretçilerin yararlılığı ve onlardan duyulan korku ve endişeler birleşmektedir.

Şehirde pek çok Çinlinin ortaya çıkışı son derece ani ve nefes kesici olmuştur. Onların yabancı oluşlarının doğal karşılanmasını, kamuoyunca tanınmalarını ve meşrulaşmalarını sağlayacak vakit olmamıştır. Bu mantık dışı korkuları ve düşmanlıkları, yabancı ve yeni ile karşılaşmadan doğan tiksinti beslemektedir. Bu etkenin rolü, değerlerdeki ve yönelimlerdeki krizi arttırır. Genelde, Çinlilere karşı tutum, ilgisizlik ya da gizli hoş karşılamama şeklinde olmaktadır. Onlar "yabancıdır" ve bu nedenle onları sevmek için bir neden yoktur. Düşük statüleri olmalarına rağmen, eşit haklara sahip olmaya ve para ya da güç yoluyla bunları elde etmeye çalışmamaktadırlar. Onların yanında kişi, ki eğer isterse bunu gösterebilir de, kendini üstün görebilir. Bu duygu tüm kamuoyu yoklamalarında onların "iğrenç" olarak ifade edilmeleri ile ortaya konmaktadır. Onlar yararlı, şikayet etmeyen ve itaatkar kişilerdir; onların yanındayken kendinizi tehlikede hissetmezsiniz. Ancak onlar kendi içlerine kapalı, sinsî, samimiyetsiz ve kibirlidirler. Korku ile karışık bir küçük görme hissi yaygındır. Russki Vostok adlı milliyetçi-vatansever bir gazetenin yazarı şöyle yazmıştır: "Sarı ırk tehlikeli bir ırktır. Dünyada pek çok akademisyen onun sinsice yaklaşan saldırganlığı konusunda ikazlarda bulunmaktadır".²²

Göçmenlerin ekonomik uzmanlaşması kamuoyu için oldukça rahatsız edici bir unsurdur. Yıllar boyu piyasa karşıtı ilkelerle yetişmiş, adalete, evrensel maddi eşitliğe inanmış bir toplumun üyeleri olarak, ticareti "kâr amacı güden", düşük statülü, zaman harcamanın anlamsız bir yolu ve başkasının yaşamlarının pahasına bir yaşam şekli olarak görürler. Sosyal açıdan değersiz olarak görülüp reddedilen yalnızca istihdam değil, yaşam biçimi, davranış formu ve değerler sistemidir. 1992-1994 döneminde Irkutsk'da yerel yönetim tarafından yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre ticaretten iğrenen insanların sayısı yüzde 49'dan yüzde 21'e inmiştir. Ancak, 1995'te yapılan araştırmaya göre 2000 kişinin yüzde 61'i kendilerinin ticari faaliyette bulunmasına ihtimal vermezken, yüzde 42'si "mekiklerin" etkinliğinin, arz sorunları

²² Russki Vostok (Irkutsk) 13 (1994)

çözülmeden yerel üretime zarar vereceğine inanmaktadır.²³ Bu türlü bir ortamda "ticaretle ilgilenen insanlar hakkında"²⁴ en tipik klişe, yerel halkı kandıran düzenbaz, aylak, gururlu, ancak saf ve basit düşünceli insanlar olduklarıdır. Çinlilerin girişimci değerlerinden ve yaşam biçimlerinden hoşlanmamak onların yararlılığının kabulü ile kısmen denge-lenir. Ancak rekabetçi bir ortam bu dengeyi süratle ortadan kaldırır.

Pek çok kişi için korkularını ve göçmenlerin varlıklarına karşı mem-nuniyetsizliklerini arttıran en güçlü tehdit unsuru, Çinlilerin genişleme-ci Çin'in bir aracı olarak kullanılması ve sayılarının çok fazla olması düşüncesidir. Bilinçli ya da bilinçsizce pek çok insan Çin göçünü en azından bölgedeki etnopolitik dengeyi bozucu bir unsur olarak görmektedir: "Irkutsk bir Çin mahallesi haline gelecek." Pek çoğu mekiklere, geçici ziyaretçilere, "göçmen kuşlara" alışmıştır ancak yerleşmelerine kesinlikle karşıdır. Gayri menkul alımı ve karışık evliliklerden bu nedenle korkulmaktadır. Buradaki ana sorun, yabancılar tarafından kavranamayan bir yaşamları olan Çinli yerleşiminin oluşma ihtimalinde yatmaktadır.

Çinlilerden kişisel olarak, tek tek korkulmamaktadır. Grup, kitle olduklarında onlardan korku duyulmaktadır. 20. yüzyılın başında Sovremennik dergisinin siyaset yazarı A. Verezhnikov "Çinli kalabalıkla" ilgili olarak, "açlık, soğuk ve ölüme aldırılmaksızın sürekli çoğalan", "önlere çıkan her şeyi yok eden" sonu gelmeyen, Rus sınırlarına doğru ilerleyen toplu bir çekirge sürüsü olduklarını söylemiştir.²⁵

Pek çok analizci, uzman, ve sokaktaki insan Çin diasporasının yoğunluk kazanmasının bölgenin Rusya'nın elinden çıkmasındaki ilk adım olacağı yönünde hemfikirdir. Göç Çin'in "barışçıl genişleme" yollarından biri olarak kabul edilir. Irkutsk'a yaptığı bir ziyaret sırasında V.V. Zhirinovskiy bunu açıkça şöyle ifade etmiştir: "Bir gün sınırı turist, tüccar ve akrabalarını ziyarete gelen öğretmenler olarak aşacaklar ve Sibirya ile Uzak Doğu'yu tek bir silah atmadan ele geçirecekler."²⁶

Önemli analizciler aşağıdaki etkenleri öne sürerek bu türlü bir olayın muhtemelliğinden yana görüş belirtmektedir:

²³ Delo (Irkutsk) 5 (1995). Yazar anketi yürüten ve basılmamış materyalleri kendisine ileten A. Vasilyev'e teşekkür eder.

²⁴ V.I. Dyatlov, "Predprinimatel'skiye men'shinstva: torgashi, chuzhaki ili poslannye Bogom? Simbioz, konflikt, integratsiya v stranakh Arabskogo Vostoka i Tropicsheskoï Afriki" (Girişimci azınlıklar: Tüccar, yabancı ya da Tanrı'nın elçileri? Doğu Arap ülkelerinde ve Tropikal Afrika ülkelerinde Ortak Yaşam, Çatışma ve Entegrasyon) (Moskova, 1996)

²⁵ A.Verezhnikov, "Kitaiskaya tolpa" (Çinli Kalabalık) (in Sovremennik (St. Petersburg) 4 (1911): 124-134.

²⁶ Vostochno-Sibirskaya pravda, 27.08.1994.

- Kutsal İmparatorluğun bin yıllık sınır politikası geleneği;
- Kaynakların aşırı sınırlılığı ile beraber Çin'in aşırı nüfusu;
- ÇHC'nin Çin diasporasını komşuları nüfuzu altına almak için bir araç olarak kullandığı geleneksel politika;
- Çin'in hızlı ekonomik büyümesi, küresel bir süper güç haline gelme ihtimali. Rusya'nın doğu bölgeleri bu devin ekonomik ve siyasi çekim alanına girebilir;
- Ayrılıkçılık ihtimali ile Rus devlet yapısının krizi. Moskova'nın nüfuzundan kaçan doğu bölgeleri kaçınılmaz olarak Pekin'in çekim alanına girecektir;
- Rusya'daki ekonomik kriz ve piyasa reformlarının yönelimi. Eski ekonomik bağlantıların kopması ve piyasa temelinde yenilerinin oluşturulma çabaları, sürekli devlet desteğine ihtiyaç duyan, sınır ekonomileri olarak yaratılmış olan Uzak Doğu bölgelerinin ekonomilerini tahrip etmektedir.
- Altyapısal kriz, Avrupa Rusyası ile doğu bölgelerinin ekonomik ve sosyal bağlarını tahrip eden aşırı ulaşım tarifeleri;
- Özellikle Uzak Doğu'nun ve Sibirya'nın bölgeyle organik ilişkiler geliştirmesini engelleyen seyrek nüfusu;

Bu listeye Rusya'nın parçalanmasıyla ilgili "sarı ırkın başlangıçta var olan genişlemeciliği"senaryolarının daha az ciddi gerekçelerini de ekleyebiliriz. Ancak bu fazla mantıklı değildir. Yukarıda sıralanan noktalar yeterince ciddidir ve histeriye kapılmadan, -bu çalışmanın kapsamı dışına çıkan- dikkatli bir çalışma yürütülmelidir.

Ülkenin parçalanması, barışçı Çin genişlemesi, Çin diasporasının oluşması ile ilgili korkular mantıksız ve bütünüyle asılsız olsa bile (ki öyle değildir), yalnızca orada olmaları ve kitlesel çoğalmaları bir istikrarsızlık kaynağıdır. Güvenlik tehdidi; kamu histerisi, düşman ve günah keçisi arayışı, siyasi manipulasyonlar, yabancı düşmanlığı yoluyla oluşmaktadır.

Kamuoyunu şekillendiren sıradan insan, kamusal ve siyasi hareketler ve otoritelerden oluşan ev sahibi toplumun reaksiyonu çok farklı, dinamik ve değişkendir. Daha önce de söylendiği gibi Irkutsk'daki yabancı düşmanlığı unsuru Avrupa Rusyası'ndan daha azdır ve ırkların, kültürlerin

.....
: **Daha önce de söylendiği**
: **gibi Irkutsk'daki yabancı**
: **düşmanlığı unsuru**
: **Avrupa Rusyası'ndan**
: **daha azdır ve ırkların,**
: **kültürlerin çeşitliliği uzun** :
: **süredir günlük hayata ait** :
: **normal bir olay olarak** :
: **görülmemektedir.** :
:

çeşitliliği uzun süredir günlük hayata ait normal bir olay olarak görülmektedir. Eski diasporayla ilgili sıcak anılar, hayırlı, itaatkar, çalışkan, ucuz işçi olarak betimlenen olumlu Khodya imajını* da korumuştur. Ve ünlü "Ruslar ile Çinliler sonsuza kadar kardeştir"*** deyişi de yalnızca ülkeler arası ilişkilerin zigzaglarını yansıtmaz. ÇHC'nin düşman ülke olarak kabul edildiği dönemde, 1960'lar ve 1970'lerde bile Çinlilerle ilgili halkın olumsuz bir tavrı yoktur. Tavırların olumsuzlaşması, göçmenlerin sayısı arttıkça ve ev sahibi toplumda yerleşme dereceleri arttıkça, doğrudan ilişki sürecinde ortaya çıkmıştır.

Dört Irkutsk yüksek okulunun, altı fakültesinde öğrencilerden oluşan 125 denek arasında yapılan anket sonuçları tipiktir. Öğrenciler kamu oyunun tüm katmanlarını yansıtacak şekilde seçilmiştir. Kendi özgür seçimleriyle Irkutsk'taki Çinliler hakkında verdikleri görüşler, genel görüşün tipik bir yansımasıdır. Azalan bir sıralamayla Çinli göçmenlerin ana karakteristikleri şöyledir: pis, düzensiz (26), para kazanma hırısında tüccar (15), çalışkan (13), çok eski bir uygarlığın temsilcileri, vatansever, sanatkar, kurnaz, alçak gönüllü, sinmiş, arsız (her özellik için 7-9 cevap), kültürsüz, eğitimsiz, kitle halinde (4-5). Ankete katılanların büyük çoğunluğu "Şangay'ı" ziyaret etmiştir (103) ve piyasayı doyurma konusunda Çinli göçmenlerin erdemlerine dikkat çekmişlerdir, ancak çoğu onların varlıklarından duydukları korkuyu ve otoritelerin onların girişleri ve ikametleri ile ilgili düzenlemeleri yapmalarından dolayı duydukları endişeyi dile getirmiştir. Bir öğrenci şöyle yazmıştır: "satın alıyoruz ve kendimizi sessizlik içinde satıyoruz." 74 kişi Irkutsk'da çok fazla Çinli olduğuna, 92 si sayılarının sınırlanması gerektiğine ve 86 sı ekonomik etkinliklerinin sınırlanması gerektiğine inanmaktadır. Ancak yalnızca üç tanesi onların kovulması gerektiğinden yanadır. Yine buradan da çıkan sonuç, yararlı ancak potansiyel olarak tehlikeli "ikinci sınıf" bir vatandaş imajıdır.

Dikkate değer bir başka konu ise Çinli problemiyle ilgili Irkutsk basını yaklaşımının değişim dinamikleridir. Şehirde sosyopolitikten, iş konularına, ticaretten mazagine yayın yapan bir çok gazete ve bir kaç yerel kanal bulunmaktadır. Yalnızca düzenli bir komünist gazete yoktur. İlk aşamalarda tüm programlar Çin yayılmasına ya ilgisizlikle ya da iyiniyetli bir ilgiyle yaklaşmıştır. Uzun bir aradan sonra büyük komşunun dışa açılmasıyla daha önce bozuk olan ilişkiler düzelmeye başladı. Böylece kültürü, tarihi ve başarılı ekonomik reformlarıyla ilgili (sonuncusu daha çok milliyetçi-vatansever ve komünist yayınlarda vurgulanmıştır) ve daha çok turistik izlenimlerin sergilendiği yazılar

* Göçmen Çinli için kullanılan eski bir Rus takma adı. (çevirmen notu)

** Sovyet-Çin kardeşliği ile ilgili Stalin dönemi bir şarkıdan alınmıştır. (çevirmen notu)

çıkıştır. Irkutsk'a Çinlilerin ilk gelişleri olumlu olarak yorumlanmış ve piyasadaki, sanayideki rolleri, ucuzlukları ve alçak gönüllülükleri takdir edilmiştir. Kültürel değişime büyük ilgi gösterilmiştir. Ancak kısa sürede Çin mafyası, sınır olayları, ÇHC vatandaşlarının yasalara uymayı, getirdikleri malların düşük kalitesi, uyuşturucu kaçakçılığı ve bunlar gibi konular daha çok vurgulanmaya başlanmıştır. Kibirli, küçük düşürücü davranışlara daha sık rastlanır olmuştur. Göçmenlerin sayısı artıp göze batar hale geldikten sonra, Sarı Tehlike konusu su yüzüne çıkmıştır.

1997 nin başında Moskova Carnegie Merkezinde "Rus Uzak Doğusuna ve Sibiryaya Çinli Göçü" üzerine uzmanlar tarafından yürütülen araştırma projesi, problem hakkında daha fazla bilgi vermektedir. Yerel ve bölgesel yönetim üst düzey resmi görevlileri, federal servisteki bazı kişiler, ünlü siyasetçiler, gazeteciler, işadamları, KİT yöneticileri, tarihçiler, etnolojistler, ekonomistler ve coğrafyacılardan oluşan akademisyenler, iyi eğitilmiş, konularında uzman kişiler arasından seçilen 24 kişi üzerinde yapılan bir anket toplumun farklı kesimlerinin düşüncelerini yansıtır. Bunların pek çoğu Irkutsk yerlileri ya da uzun süre orada yaşadıklarından, ihtilal öncesi "Sibiryalılaşmış" insanlardan oluşmaktadır. Beklenmedik şekilde çoğunun sorunla kişisel bağları olduğu saptanmıştır- Çinli ya da Koreli ataları, Çin'de eğitim görmüş çocukları vardır. Bu kişiler farklı mesleklerden, farklı yaşam deneyimleri ve siyasi görüşleri olan insanlardır. Bazıları kendisini liberal bazıları ise milliyetçi olarak tanımlar.

Çinlilerin varlığı konusunda kiminin olumsuz kiminin olumlu fikirleri vardır. Ancak onların yararlılığı konusundaki fikir farklı derecelerde ihtiyatlı bir korku ile de birleşir. Korkular, yabancıların varlığından ya da ırkçılıktan kaynaklanmamaktadır, korku arkalarında aşırı nüfuslu bir Çin'in olmasından duyulan korkudur. Çoğu kişi sorunu Sarı Tehlike gerçeği ya da potansiyeli açısından inceler. Uzmanlarca tanımlanan bir dizi olumlu ve olumsuz nitelik de oldukça tipiktir. Dikkati çeken onların güçlü tüketici karakteridir: onlardaki iyi olan özellik bizim için kötüdür. Diğer vurgulanan özelliklerinden bizim için iyi olanları endüstrileri, sade zevkleri, gösterişsizlikleri, yüksek tarım kültürleri; kötü olanları ise kurnazlıkları, samimiysizlikleri, gizli kibirlileridir. Sosyo-kültürel değerlendirmeler "pis ve medeni olmadıkları yönünde" onlara hiyerarşide kendilerinkinden çok daha düşük bir statü vermek için kullanılır. Bazı uzmanlar Çin'i ziyaret etmiş kişilerin tutumlarını tarafsızlıktan olumluya ya da olumsuzu çevirdiklerini belirtir. Bunun nedeni orada karşılaştıkları açık kibirlilik ve üstünlük kompleksidir.

Pratikte tüm uzmanlar Çinlileri "Şangay" prizması üstünde, daha da geniş olarak, ekonomik rolleriyle değerlendirmektedir. Göçmenlerin

varlığını olumsuz olarak değerlendirenler bile onların tüketici piyasasını çeşitlendirmelerini olumlu karşılarlar. Genel düşünce: ticaret yapmalarına ancak sıkı kontrol altında ve etkin devlet düzenlemesiyle izin verelim, yararlılar. Neredeyse herkes sermayenin dışarıya akışını olumsuz olarak değerlendirmektedir ancak bu kişilerin sermayenin dışarıya akışının kötü bir şey olduğu genel kanısından kaynaklanmaktadır. Yalnızca daha önceden bir siyaset bilimci olan bir kişi ile yatırımcı ve ekonomist olan bölgesel yönetimin üst düzey bir temsilcisi daha spesifik konuşmuşlardır. İlki Çinlilerin şehirde paranın ana alıcılarından olduğunu ikincisi ise dolar için panik talebe yol açan Çinlilerin aşırı endişeli özelliklerinden dolayı 1996 sonunda döviz kurunda geçici bir sıçramanın olduğunu belirtmiştir. Özelleştirme belgelerinden büyük ölçüde aldıklarından Çinlilerin stratejik açıdan önemli teşebbüsleri ele geçirmeleri de ihtimal dahilindedir. Diğer bir görüş de mülkiyetin zaten bölünmüş olduğu ve Çinlilerin bu amaç için hiç bir mali kaynakları olmadığı yönündedir. Ancak çoğu kişi sıkı devlet kontrolünün gerekli olduğunu belirtir.

Genelde, uzmanların büyük çoğunluğu Çinli ekonomik varlığını olumlu olarak değerlendirmekte, ancak gelecekteki gelişmeler için düşünceleri farklılaşmaktadır. Bazıları Sibirya'nın ekonomik olarak köleşmesine izin verilemeyeceğini ve bu yüzden iş gücü ithalinin sıkı şekilde yasaklanması, toprak ve gayri menkullerin kiralanmasının ve satın alınmasının önlenmesi, Çin teşebbüslerinin kurulmasının yasaklanması ya da sınırlandırılması ve mali piyasalarda Çinli işadamlarına izin verilmemesi gerektiğini düşünmektedir. Karşıt görüşse şudur: Bölgenin ekonomik gelişimi Çin iş gücü, sermayesi ve girişim enerjisi olmaksızın mümkün değildir. Bunun düzeyi ve bu süreç kontrol altında tutulursa, ulusal güvenliği tehdit etmez. Yani kota sistemi kullanılması, göçmenlerin sermaye, eğitim durumlarına göre seçilmeleri gibi katı bir düzenleme ve kontrol ile göçün devamına izin verilmesi önemlidir. Ticaret yapmalarına, işletmeler kurmalarına ve toprak kiralamalarına da izin verilebilir. Bazıları satılmasını bile önermektedir.

Göçmen Bürosu yetkilileri ve kanun uygulama birimleri ekonomik sorunlardan çok yasadışı göç ve Çinlilerin suç işleme ihtimallerinden endişe duymaktadır. Bazı entellektüeller ise göçmenlerin kültürel olarak farklılaşmalarının, kentten sosyal yaşamına entegre olmadığı isteksizlikleri ve başarısızlıklarının da tehlikeli olabileceğini düşünmektedir.

.....
: **Göçmen Bürosu yetkilileri**
: **ve kanun uygulama**
: **birimleri ekonomik**
: **sorunlardan çok yasadışı** :
: **göç ve Çinlilerin suç** :
: **işleme ihtimallerinden** :
: **endişe duymaktadır.** :
:
:

Bir tür "Çin mahallesi" olarak kalıcı bir Çin toplumunun oluşması ihtimali ve komünel organizasyon tipi konusundaki görüşler de farklıdır. Belki de hiç kimse, ilgili acentalar da dahil olmak üzere, komünal yapıların varlığına ilişkin her hangi bir veriye sahip değildir. Ancak bu yapının var olma olasılığı oldukça yüksektir. Ancak üst düzey yerel ve bölgesel yetkililer, eğer var ise komünal yapı temsilcilerinin onlarla temas kurmayacağına ve yasal yapılar da oluşturmayacaklarına işaret etmektedir. Bazıları dostane bir Çin derneği ya da kültürel cemiyetinin kontrol ve idari araç olarak otoriteler için son derece yararlı olabileceğine dikkat çekmektedir.

Kimisi "Çin mahallesi" oluşumunun ihtimal dahilinde olmadığını, kimisi ise çekirdeğin şimdiden oluştuğunu düşünmektedir. Büyük çoğunluksa bunun yakın gelecekteki bir sorun olduğunu düşünmektedir. Bazıları bunu dünyadaki deneyime atfen çekinceyle onaylamakta, diğerleri ise kesinlikle olumsuz bir şekilde "beşinci ayak" olarak nitelendirmektedirler. Eğer insanların fikirlerini özetlersek, "Çin mahallesi" şehre şunları getirebilir:

- ticaretin, zanaatın ve hizmet sektörünün gelişimi, Çin kültür unsurlarının nüfuzu;
- suç, mafyalar, uyuşturucu kaçakçılığı, fahişelik ve bunların gerçekleşmesi durumunda, bu suç bölgesi kanun uygulama birimleri için sorun olacaktır;
- sosyo-kültürel izolasyon, ev sahibi toplumdaki çatışmalarla korku dolu bir uyumsuzluk.

Konunun diğer açılarından değerlendirmelerinde de olduğu gibi, uzmanların büyük çoğunluğu tarafından paylaşılan görüş: Çinli göçüne karşı olumlu, olumsuz ya da tarafsız tutum ne olursa olsun, göçün kontrolü son derece önemlidir ve devlet bunu yapmalıdır. Eğer durum kontrolden çıkarsa bunun kötü sonuçları olabilir.

Çinli girişi ve ikameti üzerinde liberal yada katı ve sınırlayıcı görüş farklılıkları olmasına rağmen, herkes işleyen, evrensel normatif bir temel oluşturulması ve kesin düzen sağlanması gerektiğinde hemfikirdir. Devlet birimleri yalnızca göçmenlerin gelişi ile bilgiye sahip olmayıp, hangi sayıda ve hangi nitelikte göçmenin geleceğini belirlemelidir. Oldukça ilginç olan bir diğer konu da göç mevzuatını ihlal ettiklerinde bu kişilerin düzenli "yabancı" operasyonlarında olduğu gibi yakalanmasının gerekli olup olmadığı sorusuna verilen kesin retten (bu, soykırım ve insan haklarının ihlalidir) kesin onaya (yasaldır ve genel bir bahar temizliği gibidir) kadar değişen yanıtlardır. Yaygın tutum şudur: "Tabii ki yakalanma kelimesi, bu kötüdür ancak...". Çoğunluk bunun

çok etkili olmadığını ve ahlaki açıdan sorunlu olduğunu, fakat kaçınılmaz bir şey olduğunu düşünür. Bunun zamanla ortadan kaldırılması için düzenli bir kontrol sistemi kurulmalıdır.

Burada az sayıda uzmanın cevaplarının analizine oldukça fazla yer ayrılmıştır, ne varki yazar modelin herkesi yeterince temsil etmediğinin farkındadır. Ancak Irkutsk elitinin ne düşündüğü ile ilgili nicel bir tespit yapmak için yola çıkmadık. Alanlarında uzman insanların görüşlerini açıklamak önemliydi. Uzmanlar yalnızca seçkin görüşlerini değil, kamu hassasiyetini de yansıtır ve doğrudan ya da dolaylı olarak idari karar alma süreçlerine katılırlar.

Bu özellikle önemlidir çünkü genelde göçmen karşıtı ve Çin karşıtı düşünceler kentteki siyasi mücadelenin gittikçe büyüyen bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Bir çok milliyetçi-vatansever güç bunu siyasi mobilizasyon ve iktidar mücadelesinde bir araç olarak kullanmaktadır. Kitle temeline en fazla sahip güç Cossacklardır. 1995'te Atamanlar*, Cossack Birliği Asya Bölgesi Konseyi'nde "Sibirya ve Uzak Doğu'ya Çinli ve Koreli yerleşiminin durdurularak Rusya'nın parçalanmasının önlenmesi gerekliliğini" vurgulamışlardır.²⁷ V.V. Zhironovski Irkutsk'da " Eğer kendi vatanlarında işleri yoksa gelmelerine ve çalışıp yurtlarına geri dönmelerine izin verelim. Aileleri olmadan, gayri menkul satın alma hakları olmadan. Yalnızca çalışmak. Günde on altı saat, tatil günü olmadan, kentte dolaşmadan. Ve barakalarda yaşamalarına izin vererek. Irkutsk bölgesi halkının daha yaratıcı işlerde çalışmalarını sağlayalım."²⁸ Destekçilerinden birinin tepkisi tipiktir: "Onu iktidara getirelim, o zaman en azından tüm Çinlileri temizleriz. Çünkü şimdiden onlardan usandık: Oraya gidiyorsunuz bir Çinli, şuraya gidiyorsunuz bir başka Çinli daha. Bu şekilde yaşamak imkansız. Tüm bu çekik gözlü adamlar Rus topraklarından çıkarılmalıdır! Hiç bir iz kalmadan onları ortadan kaldıralım!"

1997 ortasına kadar, Russki Vostok gazetesi milliyetçi-vatansever güçlerin yayın organıydı. Göçmenlere genel tutumu bir köşenin başlığı ile sergilenebilir: "Kafkas sürüsü boyunduruğunda Rusya." "Kafkasyalı gangsterler Rusya'ya tecavüz ediyor" adlı bir makalede görev şöyle ortaya konuyor: "Kafkasya topraklarından Rusya'yı silmeye devam etmek ve Kafkasyalı görünümünü Papualı görünümü kadar şaşırtıcı hale getirmek." Şimdiye kadar saldırıların ana hedefi Kafkasyalılar ve Yahudilerdi. Ancak Çinliler de artık bundan nasibini alıyor. 1994'de gazetede "Çin genişlemesi" ve "hukuksuzluk" ile ilgili bir makale yayınlandı.²⁹

* Cossack şefleri. (çevirmen notu)

²⁷ Zemya (Irkutsk) 6 (1995)

²⁸ Sovetskaya molodyozh, 30.07.1994; Vostochno-Sibirskaya pravda, 27.08.1994.

1996 yerel seçimlerinde göçmen karşıtı söylemi kullanmış olan bazı adaylar yerel yasama meclisinde ve yerel Duma'da sandalye kazanmıştır. 1997'de yerel Duma milletvekili S.Batischev, valilik seçiminde yabancılara özel çekince uygulanması vaadinde bulunduğu büyük bir yenilgiye uğramıştı.³⁰ Ancak bunun nedeni ulusal problemler konusundaki görüşleri değildi ve arkasında hiç bir gerçek güç yoktu.

Bu kadar aşırı olmasa da benzer nedenlerin politikacılar tarafından iktidarı ele geçirmek için kullanılması önemlidir. 1997 valilik seçimlerinde göçmen karşıtı söylemler üç büyük liderin ifadelerinde ve programlarında büyük ölçüde yer bulmuştur. Duma milletvekili V. Mashinsky tarafından da "Çin genişlemesine" karşı mücadele çağrısında bulunulmuştur.

Bölgesel ve yerel otoriteler problemi ve halkın tepkisini göz ardı edemezler. Yürütme güçlerinin "yabancı hakimiyetine" karşı ciddi önlemler almaya çağrıldığı yerel Duma'nın özel oturumları gibi hareketler göz önünde bulundurulmalıdır.

Otoritelerin Çin varlığına karşı ilk tepkisi ilgisizlik olmuştur. Sorun önemli bulunmayıp, göz ardı edilmiştir. Irkutsk siyasetçilerinin önde gelenlerinden birinin bu makalenin yazarına söylediği gibi "Çinliler bizi rahatsız etmiyor. Onlar zararsız, kanunları ihlal etmiyor, halka mallarıyla hizmet ediyor. Daha önemli sorunlarımız var." Dönüm noktası 1993'te kanun uygulama birimleri tarafından gelmiştir. Binlerce yabancı vatandaşın kontrolsüz şekilde sınırı aşmaları ve büyük ölçüde Rus yasalarını ihlalleri onlar için büyük bir sorun haline gelmiştir.

Dönüşümün temel mantığı Vali Yu. I. Nozhikov'dan gelmiştir: "Yabancıların bölgeye girmesini kısıtlayıcı bir politika uygulayacağız."³¹ Bölge idare yetkilileri tarafından bazı taslak yasalar hazırlandı ancak bunların Rus yasalarıyla çakıştığı ortaya çıkınca, hükümet düzeyinde önlem alınması için Dış İşleri Bakanı A. V. Kozyrev's çağrıda bulunuldu. Cevabı beklemeden, vali "Yabancıların bölgedeki varlığı ile ilgili" bir emir çıkarttı. Bu, yabancıların ikamet, ekonomik etkinlikleri konusunda önlemleri ve yetkililerin sorumluluğunu içerir.³²

Bu kanun uygulama birimlerinin etkinliğini arttırmıştır. Irkutsk Uzak Doğu bölgeleri örneğini takiben, 1994'den bu yana Çinlilerin ikametgahlarının ve ekonomik etkinliklerinin sıkı denetim altında tutulduğu "Yabancı" operasyonları başlamıştır. Düzinelerce, yüzlerce ihlalcı göz al-

²⁹ Russki Vostok 13 (1994).

³⁰ Vostochno-Sibirskaya pravda, 11.11.1997.

³¹ Moskovskiyevosti (Moskova) 23 (1993).

³² Vostochno-Sibirskaya pravda, 25.10.1995

.....
: **ÇHC'nin, ham mad-**
: **delerinin önemli alıcısı ve**
: **tüketici maddelerinin**
: **üreticisi olarak bölgenin**
: **en önemli ticaret ortağı**
: **haline geldiği de göz**
: **önünde**
: **bulundurulmalıdır.**
.....

tına alınmıştır. Para cezasına çarptırılmışlardır (cezaların miktarı oldukça komiktir) ve bazıları da sınır dışı edilmiştir. Bu önlemler etkin değildir. İhlalciler kontrollerden kaçma yolunu bulmuşlar ve şansız olanların yerini dolduracak yeni göçmenler hemen gelmiştir. Bu muhtemelen daha önce izlenen sert çizgiyi yumuşatmıştır.

Ancak ekonomik nedenlerin de önemli bir etkisi vardır. Ekonomik etkinliklerini düzenleme konusunda giderek artan gerekliliğin yanı sıra, bu Çinli "mekiklerin" gerekliliği de açıktır. Bu yüzden yeni bir "Shangai" yaratmak için önemli tedbirler alınmaktadır.

ÇHC'nin, ham maddelerinin önemli alıcısı ve tüketici maddelerinin üreticisi olarak bölgenin en önemli ticaret ortağı haline geldiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Uzun vadede özellikle askeri alanda Çin bölgenin ileri sanayisi için önemli bir pazardır. Bu ilişkilerin rotasını ve göçmenlere karşı uygulanan kısıtlamaları belirlemektedir. "Vatandaşlık hakkı olmaksızın yabancıların bölgede varlığı" ile ilgili Irkutsk bölgesi yasası (1995) uzun tartışmalar ve kapalı kapılar ardında mücadeleler sonrası bölgesel ve denetimci ilkeler ağırlıklı olmak üzere kabul edilmiştir.

Kimi zaman Çinli sorunu, önemli ancak farklı sorunlarla uğraşılırken araç olarak kullanılmıştır. 1994 sonunda vali Başbakan V.S. Chernomyrdin'e Çinlilerin kitleler halinde bölgeye geldiklerini, piyasayı kalitesiz mallarla doldurarak "dürüst sanayii" tahrip ettiklerini, korumacı önlemlerin alınması gerektiğini ve mülteciler ile göçmenlerin Sibiry'a'dan çıkarılması için federal bütçeden finanse edilen büyük bir programın hayata geçirilmesini vurgulayan bir mektup göndermiştir. "Çin tehditi" açık şekilde, federal otoritelere karşı bütçeden kaynak verilmesi amacıyla baskı aracı olarak kullanılmıştır.

Yani, yetkililerin politikaları, bir tarafta soruna farklı bölümlerin ilgisinin diğer tarafta ekonomik etkinliklerde yabancıların yer almasından dolayı duyulan korkunun bir sonucu olmuştur. Bu yüzden soruna ilgide düşüş ve artışlar, zigzaglar ve idari kararların uygulanmasında beklenmedik dönüşümler kaçınılmazdır. Bunlar ülkedeki ve bölgedeki genel duruma, kamuoyuna bağlıdır. Yabancı düşmanlığı eğiliminin güç kazanması mümkünken, halkın Çinli göçmenleri sosyal yaşamın fazla sevilmeyen ancak kabul edilmiş, meşru unsurları olarak görmesi de mümkündür.